UNIVERSITY OF ILLINOIS

Jahresbericht

des

Großherzoglichen Realgymnasiums

zu

Eisenach.

Ostern 1889.

Inhalt:

Quibus vocabulis artis criticae propriis usi sint Homeri (codicis Veneti A) scholiastae. Specimen. Von Dr. H. Heubach.

Schulnachrichten vom Direktor.

Eisenach
Hofbuchdruckerei.
1889.

Quibus vocabulis artis criticae propriis usi sint Homeri (codicis Veneti A) scholiastae. Specimen.

Von Dr. H. Heubach.

Οἱ περὶ τέχνης ἐθέλοντες διαλαβεῖν τὸ χρήσιμον τοῦ σκοποῦ προδεικνύουσι. Haec Dionysii Thracis scholiastae verba cum etiam in nos valere nobis viderentur, huius quoque libelli consilium in medio proponere nostrum erat, nisi iam abhinc annos quattuor exposuissemus, cum primum indicis nostri grammatici specimen de vocabulis artis syntacticae propriis in lucem emitteremus. Pauca tamen inde repetere liceat: In his enim, sc. Homeri carminum, commentariis conscribendis fieri non potuit, quin certus existeret vocabulorum usus; qui cum saepissime recedat ab eo, qui aliunde innotuit, non inutile videtur et ad scholia illa facilius intellegenda et ad ipsam grammaticae historiam adiuvandam accuratius inquirere in vocabula artis grammaticae propria eorumque notiones exponere.

Priore igitur illo anno de vocabulis artis **syntacticae** propriis specimen composueramus: nunc de vocibus ad artem **criticam** spectantibus breviter agere in animo erat, ut deinceps absolveremus, quibus vocabulis grammatici primum significarent omne librorum grammaticorum genus, deinde iudicia facerent de singulis carminum locis et difficultatibus, denique in ipsa critica arte et industria varia uterentur. Sed quam rem ante hos paucos annos primum ad eius modi studia accedentes iam ad finem perduxeramus, eadem nunc iterum pertractata mirum quantum aucta est. Sunt certi denique fines et rerum et temporum, ut proposito desistentes media in re subsistere cogeremur. Itaque alterius speciminis specimen tantum edere possumus.

Ac primo loco breviter agemus de singulorum librorum grammaticorum sive criticorum nominibus atque inscriptionibus; deinde disseremus, quibus vocabulis non singulos libros, sed in universum tota eorum genera significaverint; tertio loco, quibus vocibus ipsas lectiones varias appellaverint et attulerint. Qua in re hanc nobis reposcimus libertatem, ut et vocabula criticis propinqua et propinquas ipsorum criticorum notiones, ubicunque in rem esse videbitur, disputare liceat.

I.

Proficiscimur a verbo διορθοῦν et a substantivo διόρθωσις. Ut enim substantivum recte intellegamus, in verbum antea breviter inquiramus necesse est. Leidenroth: Indicis grammatici ad scholia Veneta A specimen[1]), Berolini 1884 apud S. Calvary et socium, s. v. *διορθοῦν* brevius **emendare** interpretatus est, ut facillime cum nostro emendare verbum confundi possit. Neque enim idem sibi vult verbum *διορθοῦν,* quod nos dicimus „eine Stelle emendieren“. Vera potius

---

[1]) Miretur forte quispiam retractare nos rem excussam. At Leidenrothius primum Herodiani rationem non habuit; deinde minus vocabulorum notiones explicandas spectavit, quam id egit, ut ex usu eorum de scholiorum auctoribus certi aliquid statueret; denique ex litterarum ordine vocabula *α-δ* tantum absolvit. Quorum omnium contraria nos secuti sumus.

atque propria verbi significatio est: **orationis partes ex iustis grammaticae legibus recte inter se referre,** ne perperam coniungantur. Quarum partium necessitudines ut legentibus manifestae fiant, arte interpungendi utimur. Itaque in Nicanoris potissimum usu *διορθοῦν* vocabulum deprehendimus, ut vel verborum interpungendi vicibus apud eum fungatur. Leidenroth respexisse id videtur, cum paullo infra adiecerit: emendare interpunctione.

Principalis vocis notio maxime perspicua elucet ex Nic. *Y* 288:

ἔνθα κεν Αἰνείας μὲν ἐπεσσύμενον βάλε πέτρῳ
ἢ κόρυθ', ἠὲ σάκος, τό οἱ ἤρκεσε λυγρὸν ὄλεθρον,
τὸν δέ κε Πηλείδης σχεδὸν ἄορι θυμὸν ἀπηύρα,
εἰ μὴ ἄρ' ὀξὺ νόησε Ποσειδάων ἐνοσίχθων.]

πάντα ἤρτηται ἕως τοῦ εἰ μὴ ἄρ' ὀξὺ νόησε. διορθωτέον οὖν αὐτὰ ὡς ἐν τῇ B (261) εἰ μὴ ἐγώ σε λαβών. Unam effici sententiam verbis *ἔνθα κεν* usque ad *ἐνοσίχθων* Nicanor dicit, ne quis post *ἀπηύρα* distinguendum esse opinetur. Verba igitur *εἰ μὴ ἄρ' κτλ* praecedentibus continuanda sunt, ut *B 261 εἰ μὴ ἐγώ σε λαβών.* Quomodo haec relata et distinctionibus exornata sunt, ita illa erunt **digerenda et distinguenda.** — Genus distinctionis additur Nic. *N* 787 *οὕτως οὖν διορθωτέον διαστολῇ ἑκατέρωθεν;* i. e. *διαστολῆς* signum ponendum est ex utraque parte. Saepissime enim, ut nostro loco, agitur de verbis per se legendis, quae neque ab antecedentibus neque a subsequentibus pendent, e. g. Nic. *Z 242 τὸ ἑξῆς ἀλλ' ὅτε δὴ Πριάμοιο — ἵκανεν, ἔνθα οἱ ἠπιόδωρος ἐναντίη ἤλυθε μήτηρ v. 251· τὰ δὲ λοιπὰ ὡς διὰ μέσου λεγόμενα διορθωτέον.* Versus igitur 243—250 quasi medio interpositos atque ita distinguendos esse contendit; simm. *N 86 Σ 364 Φ 49, 299 O 431.* Praeterea memoria digna *M 6* et *326,* ubi iusto verborum ordine proposito pergit: *οὕτως οὖν διορθωτέον;* simm. *N 160, 427.* Denique *κατορθοῦν* apud eundem Nicanorem illius verbi loco collocatum *B 204, 681.*

Quem verbi usum ac notionem si memoria tenuerimus, minime mirabimur, quod substantivum *διόρθωσις* quoque ipsorum interpunctorum locum obtinet. Nic. *A 580 αἱ διορθώσεις τῶν στίχων τούτων διάφοροι,* sc. *εἰσιν.* Sequitur iam disputatio de signis *στιγμῆς* et *ὑποστιγμῆς*, quaenam et quibusnam locis singula appingenda sint. *Διορθώσεις* vero nostro loco re vera **ipsa distinguendi signa** esse neque relationem illam syntacticam grammatico indagandam ex ipso numero plurali facillime intellegitur. Eodem spectat *Δ 43 ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ*] *τὸ δοκοῦν ἀπεμφαίνειν ἐν τῷ στίχῳ οὐδεμίαν ἔχει διόρθωσιν ἐκ διαστολῆς;* i. e. quae inter se repugnare videntur versus verba, etiamsi fusius explicueris eorumque discrepantiam enucleaveris, tamen signis non dirimuntur, quamvis postulentur verborum discrepantia; simm. *B 527 I 57.*

Sed locis aliis alia vis *διορθώσεως* vocabulo ab eodem Nicanore attribuitur. Quae vis quamquam multo aberrare videtur a distinguendi notione, tamen ipsa quoque ex illa principali vocis significatione, quam disputationis fronti praefiximus, fluxit. Est autem novus hic vocis sensus: **editio critica, recensio.** — Is quomodo illinc deduci potuerit, optime docemur verbis illis, quae singulorum carminum librorum pedibus subscripta invenimus: *παράκειται ...... καὶ τὰ Διδύμου περὶ τῆς Ἀρισταρχείου διορθώσεως,* i. e. insunt etiam, quae Didymus memoriae tradidit de Aristarchi arte critica et grammatica. Neque enim recensionum eius alteram scholiasta dicit, sed **ipsam eius industriam atque operam grammaticam.** Quid? de ipsis recensionibus si cogitasset, nonne *περὶ διορθώσεων* dicendum ei erat? singulae vero recensiones nonne aliter afferuntur a Didymo: *ἐν τῇ ἑτέρᾳ* etc.? Similia occurrunt apud Ammonium *K 397 περὶ τοῦ μὴ γεγονέναι πλείονας ἐκδόσεις τῆς Ἀ. διορθώσεως,* nisi hoc loco iam ipsas Aristarchi recensiones subaudire mavis. Aristarchus enim sibi proposuerat non solum recte inter se conjungere et referre poetae verba, sed in universum ad integrum redigere et

interpretari Homeri verba. Cuius operae atque industriae testes et receptacula cum Aristarchi recensiones essent, fieri potuit, ut ipsae recensiones industriae nomine *διορθώσεις* cognominarentur.

Neque tamen omnes omnium editiones ita appellantur: Aristarchi unius fere libri hoc honore quasi ornantur, ut optime vertamus illud *Ἀριστάρχου διόρθωσις* per **Aristarchi recensionem**, e. g. Did. *B 865 ἡ κατὰ Ἀρίσταρχον εἶχε διόρθωσις κτλ.*; Nic. *P 214 ἡ Ἀριστάρχειος διόρθωσις;* Did. *T 365 Ἀμμώνιος περὶ τῆς ἐπεκδοθείσης διορθώσεως;* Did. *B 192 κἂν ταῖς διορθώσεσι καὶ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι,* sc. Aristarchi. Subicio iam illa scholia, quibus *διόρθωσις* vocabulum omissum est: *Δ 203, 350 B 447 Γ 227 Δ 334 E 425 Ξ 236 O 114 Σ 14, 100, 171 Y 259; Δ 273 E 416 K 124.*[1]) Uno loco aliorum quoque editiones Didymus *διορθώσεις* vocat: *Δ 522 αἱ Ἀριστάρχου καὶ αἱ ἄλλαι σχεδὸν πᾶσαι διορθώσεις.* Sed verborum tenore magis factum esse videtur, ut una cum Aristarchi reliquorum editionibus hoc nomen imponeretur. Nam parum accurate tantum Nicanorem locutum esse apparet, si scriptum legimus *Φ 110 ὡς καὶ Διδύμῳ δοκεῖ ἐν τῇ διορθώσει*[2]); non Didymi editionem ullam homericam dicit, sed librum, quem de Aristarchi recensionibus composuit. Idem sibi vult illud *διορθωτικὰ* adiectivum apud Herodianum *Ω 557 δασύνει Δίδυμος τὸ ἔασας ἐν τῷ πρώτῳ διορθωτικῶν.* Videmus igitur antiquissimis temporibus apud Ammonium et Didymum duplicem vim occupari *διορθώσεως* vocabulo, sed Aristarchi solius recensiones *διορθώσεις* appellari, contra apud Nicanorem ipsa interpungendi signa ita vocari.

Appellantur autem praeterea Aristarchi recensiones *ἐκδόσεις.* Did. *B 221 κἂν ταῖς Ἀριστάρχου ἐκδόσεσιν;* Did. *Δ 3 κατ' ἔνια τῶν ὑπομνημάτων ..... ἐν μέντοι ταῖς ἐκδόσεσιν εὕραμεν; Ἀριστάρχου* enim memoria tenuisse scholiastam iam inde efficitur, quod iuxta ponuntur, ut saepius, commentarii et recensiones; cf. Ludwich I, 243. A. Blau: De Aristarchi discipulis, dissertatio, Jenae 1883, p. 9, cur „qualescunque editiones" subintellegat, expiscari nequeo. Aliorum editiones *ἐκδόσεις* vocantur Did. *B 12 κἂν ταῖς πλείοσι δὲ καὶ χαριεστέραις τῶν ἐκδόσεων, τῇ τε Χίᾳ καὶ τῇ Μασσαλιωτικῇ;* simm. *B 865 M 238;* Did. *Γ 406 καὶ οὐ μόνον ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν, ἀλλά καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασιν ἀπαξάπαντες οὕτως ἐκτίθενται.* Saepissime *ἐκδόσεις* supplendum est; scholia huius generis 172 comportavit Ludwich I, 18. Iam hinc colligitur *ἐκδόσεως* vocabulo significari editiones, quae etiamsi non semper gravissimam, ut Aristarchi et Zenodoti, attamen aliquam sibi vindicare poterant auctoritatem. Optime igitur hanc vocem vertere possumus per **editiones** sive **recognitiones**, quae quidem versio maxime fulcitur verbis illis ab Ammonio libello inscriptis: *περὶ τοῦ μὴ γεγονέναι πλείονας ἐκδόσεις τῆς Ἀρισταρχείου διορθώσεως,* i. e. cur non plures in publicum prodierint recensionis *(διορθώσεως)* aristarcheae editiones sive recognitiones *(ἐκδόσεις).* In errorem autem incidisse La Rochium: Homerische Textkritik p. 68, confundentem atque aequantem *ἐκδόσεις* et *ἀπόγραφα* iam testimonio est, quod vel Aristarchi recensiones hoc denotantur nomine.

Ἐκδόσεων genera maxime varia excitantur: *X 108 ἐκδόσεις κατ' ἄνδρα,* i. e. editiones a viris quibusdam recognitae, simm. *Ψ 88; Φ 11 ἐκδόσεις κατὰ πόλεις,* simm. *Φ 86, 535 X 39 Ω 82: Y 308 αἱ διὰ τῶν πόλεων; Φ 351 αἱ ἐκ τῶν πόλεων; Ψ 77 αἱ πολιτικαί,* i. e. editiones ex urbium nominibus cognominatae. Virorum illorum clarissimi occurrunt Antimachus, Cassander, Aristoteles, Appellico, Sosigenes, Philemo, oppidorum saepissime *Μασσαλία (ἡ Μασσαλιωτική).* Distinguuntur praeterea editiones pretio, quo pluris aut minoris ducebantur. Pluris sunt *αἱ χαριέστεραι* et *αἱ χαριέσταται,* suaviores, *B 12, 52, 164, 192, 196 Γ 18, 51 H 420 M 318 Φ 2 X 251;* minoris sunt *αἱ κοιναὶ B 52 M 289 Π 638 P 214 X 468 Ω 214, 344, αἱ κοινότεραι M 382 X 478, αἱ δημώδεις,* vulgares, *E 881*

[1]) Debentur hi loci viro doctissimo Arthur Ludwich: Aristarchs homerische Textkritik, Leipzig 1884. Tom. I. p. 18.

[2]) A. Ludwich ibidem I, 42 adnot.; Friedlaender: Nicanoris *περὶ Ἰλιακῆς στιγμῆς* reliquiae, p. 106.

Θ 349 Ξ 125, 235 Ω 7, αἱ εἰκαιότεραι, i. e. temere conscriptae *Ι 324 Ο 50, 197 Σ 100, 376 Τ 95 Φ 587.*

Non ita multum profecto interesse videtur inter has editiones, quibus ne auctoris quidem aut urbis nomen additum est, et illos carminum libros, qui vocantur *ἀντίγραφα* sive *ἀπόγραφα.* Ipso nomine docemur *ἀντίγραφα* esse **exemplaria carminum sine ulla ratione aut cura aliunde transcripta;** ex scholiis discimus nusquam aut auctoris sive librarii nomen adscriptum esse, aut Aristarchi recensiones *ἀντίγραφα* vocari.[1]) Imprimisque praetermittendum non videtur ubique afferri *τὰ ἀντίγραφα,* nusquam *ἀντίγραφόν τι,* velut Did. *Β 125 ἔνια τῶν ἀντιγράφων; Ν 224 ἔν τισι τῶν ἀντιγράφων; Ψ 111 κατὰ πολλὰ τ. ἀ.,* simm. Did. *Δ 493 Ο 645 Φ 260; Ξ 168 τὰ πλείω τ. ἀ..* Genera autem *τῶν ἀντιγράφων* haec sunt: *Υ 255 τὰ φαυλότερα τῶν ἀντιγράφων,* i. e. peiora; *Υ 384 ἔν τισι τῶν φαύλων ἀντιγράφων; ξ 6 τὰ τῶν ἀντιγράφων ἀκριβέστερα,* i. e. exemplaria accuratius confecta.

Sed haec hactenus. Habemus igitur librorum homericorum tria genera: *διορθώσεις* sive recensiones, *ἐκδόσεις* sive recognitiones, *ἀντίγραφα* sive exemplaria.

Multa autem viri illi doctissimi, qui Homeri carminibus tempus impendebant, inveniebant et habebant, quae editionibus committere non possent. Composuerunt igitur praeter editiones suos libellos, quorum nomina nunc nobis detractanda erunt. Alteri enim speciei nomen *ὑπομνήματα,* alteri *συγγράμματα* est. De utroque genere optime disseruerunt Lehrsius: De Aristarchi studiis homericis[2] p. 21 et Ludwichius l. c. I, 22, ut relata referre cogeremur, pauca addere possemus.

Atque *τὰ ὑπομνήματα* plerumque excussit Didymus, cum inde facillime res plurimas et maxime varias congerere posset. Did. *Β 111 κατά τινα τῶν ὑπομνημάτων; Ε 857 ἔν τισι τῶν ὑπομνημάτων,* simm. *Η 95 Θ 81 Ι 645, 700 Κ 46 Ν 115 Ξ 216, 397 Π 76 Χ 324; Δ 3 κατ' ἔνια τῶν ὑπομνημάτων,* simm. *Η 6, 452 Μ 277 Ν 315 Ξ 382 Ο 104; Δ 345 τὰ πολλὰ τῶν ὑπομνημάτων,* simm. *Ρ 41 Ψ 169.* Rarius numerus singularis occurrit, *Α 424 Β 111, 420, 435 Υ 471,* unde de *ὑπομνημάτων* argumento ac ratione, et qua necessitate cum ipsis Homeri carminibus coniuncta fuerint, concludi potest. Scriptum enim legimus Did. *Α 423 ἐκ τοῦ Α τῆς Ἰλιάδος ὑπομνήματος; Β 426 τούτῳ καὶ λέξις ὑπόκειται διὰ τοῦ Β τῶν ὑπομνημάτων,* simm. *Β 435; υ. 132 ἐν τῷ Υ τῆς Ὀδυσσείας ὑπομνήματι ὁ Ἀ. κτλ.; χ 325 ἐν τῇ (τῷ Χ* conicere licet*) τῆς Ὀδυσσείας ὁ Ἀ..* Videmus igitur ad singulos carminum libros Aristarchum singula *ὑπομνήματα* sive singulos **commentarios** conscripsisse. Singulos verum libros vel compluribus simul commentariis exornatos fuisse inde constat, quod saepissime ad singulos locos excitantur *τὰ ὑπομνήματα,* neque *τὸ ὑπόμνημα.* De argumento eorum postea demonstrabimus.

Aristarchi commentarii afferuntur *Β* 111, ubi diserte adscriptum viri doctissimi nomen; deinde *Β 192,* ubi iuxta collocantur *αἱ διορθώσεις* (sc. Aristarchi, cf. supra) et *τὰ ὑπομνήματα;* denique *Β 397 Γ 57 Δ* 3 *Ζ 4 Λ 40.* Quibus in commentariis componendis Aristarchus primum non suam sententiam exponere ausus prioris aetatis grammaticorum auctoritatem secutus est, id quod cognoscitur ex *Β 133 ἐν τοῖς κατ' Ἀριστοφάνην ὑπομνήμασιν Ἀριστάρχου; Δ 3 κατ' ἔνια τῶν ὑπομνημάτων Ἀ.. οἱ δέ φασιν Ζηνοδότειον εἶναι τὴν γραφήν,* simm. *Β 111 Φ 130.* Postea magis ipsius iudicium et arbitrium eum tulisse et in medio posuisse conicere licet. Ludwichius vero cum ex hac Aristarchi ratione, tum ex *Β 221 κἂν ταῖς Ἀ ἐκδόσεσι διχῶς εἶχε τὸ τώ· κἄν τισι δὲ τῶν παλαιῶν ὑπομνημάτων οὕτως ἐφέρετο,* magna cum veritatis specie collegisse mihi videtur commentarios Aristarchum composuisse multo ante, quam recensiones illas clarissimas in lucem emitteret.

[1]) Non obstant verba *Ζ 4 ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἐγέγραπτο......διὸ καὶ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι φέρεται,* quippe quibus gravissimae omnibus moveantur dubitationes; cf. Dindorf: Scholia graeca in Homeri Iliadem I, 226 adnot. et Ludwich I, 263.

Non pauci commentarii, etiamsi Aristarchi nomen praefixum habebant, non ab ipso magistro sed a discipulis magistri dicta describentibus fortasse editi sunt, quos Ludwichius I, 25 vernacule „Collegienhefte" dicit; cf. praeterea Lehrsium: De Arist. stud. hom.[2] p. 21. — Aliorum denique recentioris aetatis commentarii commemorantur *Θ 296 καί φησι Διογένης ἐν τοῖς ὑπομνήμασι* et *I 453 ταῦτα ἱστορεῖ Ἁρποκρατίων ὁ Δίου διδάσκαλος ἐν ὑπομνήματι τῆς I.* Quae cum ita essent, alii commentariorum gravius, alii levius a posteris aestimati sunt. Nam laudantur *B 111 τῶν ἠκριβωμένων ὑπομνημάτων τινά,* simm. *I, 169,* et *H 130 τὰ ἐξητασμένα Ἀ..* Comparantur autem commentarii cum altero librorum illorum genere Did. *B* 111 *εἰ γὰρ τὰ συγγράμματα τῶν ὑπομνημάτων προτάττοιμεν.* Itaque minoris fecit Didymus commentarios quam alios illos libros, id quod vix mirari possumus, si quidem memores illorum, quae supra exposuimus, praeterea memoria tenemus commentariorum non ita paucos pro tempore et ad tempus fortasse conscriptos esse. — Restat, ut de commentariorum argumento breviter agam. Disputantur autem illis quaestiones et artis criticae et grammaticae et interpretationis: disputatur *B* 111 de *μέγας* et *μέγα* lectionibus variis, *E 857* de *στελλέσκετο* et *ζωννύσκετο, H 81* de *ἐδάμνατο* et *ἐτείρετο;* disputatur de grammaticis *B 397 γένωνται*] *τούτῳ δὲ καὶ ὁ ἐκ τῶν ὑπομνημάτων λόγος ὑπόκειται ἔχων τῇδε;* i. e. huic verbi formae haec in commentariis confirmatio additur: *ἐπὶ τῶν κυμάτων λέγει τὸ γένωνται* (sc. non *γένηται)· τῷ τοιούτῳ πλεονάκις κέχρηται, ὥστε καὶ ἐπὶ τῶν οὐδετέρων τὰ πληθυντικὰ παραλαμβάνει,* i. e. saepius cum substantivi generis neutrius numero plurali coniungit etiam numerum pluralem verbi; simm. *T* 57; denique Homeri verborum notio obscura interpretando explanatur *B* 435 *λέξεις ἐκ τοῦ B τῆς Ἰλιάδος· δηθὰ* (=) *πολὺν χρόνον· αὖθι* (=) *αὐτοῦ· λεγώμεθα* (=) *συναθροιζώμεθα;* simm. *B* 420, *Y* 471.

Alterum horum librorum genus erant *συγγράμματα* sive *διαγράμματα.* Auctores eorum fuerunt ante Aristarchum Apollonius Rhodius Did. *N* 657 *Ἀπολλώνιος Ῥόδιος ἐν τῷ πρὸς Ζηνόδοτον,*[1]) et Athenocles Did. *Z* 71 *Ἀθηνοκλέους δὲ ἐν τῷ*[1]) *περὶ Ὁμήρου παρατηρήσαντος.* Sequitur ipse Aristarchus *Δ* 524 *Ἀ. ἐν τοῖς πρὸς Φιλητᾶν προφέρεται; I* 349 *ἐν τῷ περὶ Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ὁ Ἀ. προφέρεται,* simm. *Ω* 110. Idem subintellegitur Did. *Δ* 97 *B* 111, 798 *Γ* 406 *M* 435 et apud Aristonicum *Δ* 166, 807. Ex Aristarchi discipulorum numero Ammonii solius mentio fit *Γ* 368 *Ἀμμώνιος ἐν τῷ πρὸς Ἀθηνοκλέα συγγράμματι;* simm. *H* 7.

Qui libellorum scriptores plerumque contra adversarium aliquem certare ibi soliti sunt, ut *τὰ συγγράμματα* ipsissimi libelli in adversarios missi videantur. Nam scripserunt Apollonius Rhodius contra Zenodotum *N* 657, Aristarchus contra Xenonem *M* 435, complures simul libellos contra Philotam *Δ* 524 *B* 111 et contra Comanum *Δ* 97 *λέξεις ἐκ τῶν πρὸς Κωμανόν;* simm. *B* 798, *Ω* 110; Ammonius contra Athenoclem *Γ* 368 et *H* 7. Erant etiam, qui contra adversarios non emitterentur: *I* 349 *ἐν τῷ περὶ Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας;*[1]) *Δ* 166 *τὸ περὶ τοῦ ναυστάθμου διάγραμμα,* idem *Δ* 807; *Z* 71 *Ἀθηνοκλέους δὲ ἐν τῷ περὶ Ὁμήρου παρατηρήσαντος.* Haec vero libellorum nomina si attente perlegeris, aliquantum tibi interesse quoque videbitur inter res, quae singulis libris detractantur. Accedimus iam primum ad illos libellos, quorum indices e scholiis comperimus. De argumento Aristarchi libelli illius, qui ab Aristonico *Δ* 166 et 807 affertur: *Ἀ. διάγραμμα περὶ ναυστάθμου* vel *στρατοπέδου,* haud scio, an certi quidquam constet, nisi quod ex ipso nomine colligere possumus. Illi autem Aristarchi et Athenoclis libelli, qui *περὶ Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας* et *περὶ Ὁμήρου* inscribuntur, cuius argumenti fuerint, non satis mihi constare videtur. Neque enim differunt, quae inde cognoscimus, ab iis, quae illis detractantur commentariis, qui certo huius generis indice carent. Agitur *I* 349 de

[1]) Dubitari nequit, quin *συγγράμματι* hoc loco complendum sit, quia nusquam memoriae traditum est commentarios aut contra quemquam aut de ulla re scriptos esse.

lectione varia aut probanda aut reprobanda et *Z* 71 de verborum interpretatione. Necnon eadem invenimus Did. *Γ* 368 *Ἀμμώνιος ἐν τῷ πρὸς Ἀθηνοκλέα συγγράμματι ὁμοίως εἶχεν*, sc. *οὐδ' ἐδάμασσα* pro textus *οὐδ ἔβαλόν μιν;* simm. *Δ* 524, *Γ* 406, *M* 435; deinde *Δ* 97 *λέξεις ἐκ τῶν πρὸς Κωμανόν· τὸ μὲν ἀεικέα λοιγὸν ὄλεθρον ἀπεοικότα λέγει.* Habemus igitur etiam his locis et artis criticae et interpretationis exempla. Qua in re mirum est, quod Didymus libellorum illorum non saepius rationem habuit. Ideo id factum esse Ludwich I, 23 dicit, quia rarius *τὰ συγγράμματα* praebuissent locum adnotationum criticarum, quibus congerendis maximam Didymus operam dedit, quam quaestionum suo ordine detractandarum, quarum minorem curam habuit. Sed quid? quod una quaestio (*Δ* 166 et 807) re vera ab arte critica et grammatica aliena esse videtur? Nonne ex ceteris quoque libellis (*I* 349 et *Z* 7), quorum indices ad nostram aetatem pervenerunt, lectiones et interpretationes memoriae traduntur? Quid? si reliquos permultos attulero libellos? si scholiorum, quibus excitantur libelli illi, argumenta, si ipsorum libellorum inscriptiones quasi feroces ac bellicosas respicimus? Haec omnia iterum ac tertium mecum reputanti id potius interfuisse mihi videbatur inter libellos, *συγγράμματα*, et commentarios, *ὑπομνήματα*, ut minus ipsa re, quam perscriptione ac scribendi more inter se differrent. In utroque librorum genere res criticae et grammaticae pertractatae sunt, atque ita, ut in commentariis, *ὑπομνήμασι*, passim magis et soluta oratione singulis versibus occasionem demum praebentibus sententias suas de quaestionibus homericis adscriberent, contra in libellis, *συγγράμμασι*, continua oratione doctrinas suas exponerent et saepius simul aggrederentur, qui illis repugnaverant. Facilius igitur Didymus commentariis, quam libellis illis uti poterat, quia et ipse vir doctissimus et commentarii Homeri versuum ordinem subsequebantur; neque sententiae nostrae obstat, quod nonnullis illorum libellis de propriis quaestionibus, velut de castris agebatur.

Praetereamus nunc duo librorum genera ex eadem industria grammatica profecta, quae *γλῶσσαι* et *λέξεις* [1]) vocantur. De his enim accuratius agere propositum est, ubi de vobabulis artis interpretandi propriis disseremus, cum magis eo spectent vocabula illa, quam ad artem criticam.

II.

Inveniuntur etiam in scholiis nostris vocabula, quibus non singulae carminum homericorum editiones, aut singuli virorum doctorum libelli denotantur, sed in universum tota quasi illorum genera et greges significari solent: *χρῆσις, παράδοσις, συνήθεια.* Provocant enim saepius grammatici ad has, ut ita dicam, auctoritates, qualescunque sunt, ut eo se conferant, aut inde recedant. Itaque quaerendum est, et quid sibi velint vocabula illa et quantum in nostrum iudicium valere possint.

Ac scriptum legimus de *χρήσεως* et *παραδόσεως* discrepantia Etymol. Magn. 815, 17: *χρῆσις: διαφέρει δὲ παραδόσεως· χρῆσις μὲν γὰρ λέγεται ἡ τῶν ἀρχαίων ποιημάτων μαρτυρία, παράδοσις δὲ ἡ τῶν γραμματικῶν· οἷον τὰ μὲν Ὁμήρου καλεῖται χρῆσις, τὰ δὲ Ἀριστάρχου τοῦ γραμματικοῦ παράδοσις.* Quocum facit Apollonius Dyscolus: *περὶ συντάξεως* I, 10 (Bekkeri edit. p. 36), qui *παραδόσεως* esse dicit carminum textum purgare et critice percensere. Denique La Rochius: Homerische Textkritik p. 118 seqq. vocabulorum discrepantiam his verbis adumbrat: *χρῆσις* (usus) ist die übliche, gewöhnliche, *παράδοσις* die richtige, begründete Schreibweise. Dieselbe Bedeutung wie *χρῆσις* hat auch *συνήθεια* oder *τὸ σύνηθες.* — Codicis Veneti *A* scholiis minime La Rochii firmatur doctrina, qui ne ipse quidem sententiam suam exemplis satis stabilire potest. Pergit enim paullo infra allatis

[1]) De *λέξεως* voce vide sis quae exposui in dissertationis meae pag. 10. seqq..

scholiis duobus, quibus non differt χρῆσις a παραδόσεως voce: „es scheint fast, als ob erst in späterer Zeit χρῆσις die Bedeutung von συνήθεια bekommen habe." Ac profecto huic viri doctissimi sententiae fortasse exemplo esse potest scholion Ξ 328 σέο] ὀρθοτονητέον ..... ἡ δὲ χρῆσις ἐγκλίνει. Priora enim scholii verba sunt Herodiani (cf. Lehrs: Herodiani scripta tria em. p. 284 et Lentz: Herodiani reliquiae II, 90), ultima autem recentioris cuiusdam grammatici, qui lectionem vulgarem plurimorum codicum encliticam esse dicit. At reliqua codicis scholia, quae huc spectant, ad unum omnia La Rochii et Etymologici doctrinae repugnant: Herod. Β 592 καὶ ἐπείσθη αὐτῷ, sc. Ἀριστάρχῳ, ἡ πλείων χρῆσις, et Herod. Ι 393 ἡ δὲ πλείων χρῆσις, ὧν ἐστὶ καὶ Ἀσκαλωνίτης, ὡς σαῶσι, sc. προπαροξύνει σόωσι formam. Itaque χρήσεως vocabulum Β 592 pro παραδόσεως aliorum scholiorum positum est, cf. Herod. Λ 239 λίς] ὁ μὲν Ἀ. ὀξύνει ...... καὶ οὕτως ἐπείσθη, sc. αὐτῷ, ἡ παράδοσις; Ι 393 quoque luce clarius est τὴν τῶν πλείων χρῆσιν, quorum in numero Ascalonites quoque invenitur, non codicum veterum sed grammaticorum potius lectionem sive testimonium esse posse. Hanc igitur vocis provinciam, ubi ad παράδοσιν accesserimus, explicabimus. Cetera vero huius vocabuli scholia a libelli nostri re aliena sunt. Neque enim scriptura maioris minorisve auctoritatis χρῆσις ibi est, sed in universum vim grammaticam, non criticam exhibet. Homeri aliorumque **dicendi usus** significatur[1]), e. g. Herod. Α 129 ἔστι δὲ καὶ τὸ τῆς χρήσεως τῆς Ὁμηρικῆς ἰδίωμα παραφυλάξαι οὕτως, ὡς ὅτι ..... οὐδέποτε ἐπιφέρει τὸ πόλις, sc. post Τροίην nominis formam: vocabuli alicuius usus Homero vel aliis expeditus intellegitur, e.g. Herod. Κ 38 ἐπίσκοπον] χρὴ δὲ νοεῖν, ὅτι πολλὴ ἡ χρῆσις τοῦ ὀνόματος παρὰ τῷ ποιητῇ ἐν ἁπλότητι καὶ ἐν συνθέσει; simm. Μ 158 .... τὸ ταρφὺς ἀρσενικόν, οὐ πολλαὶ ἦσαν χρήσεις παρὰ τοῖς παλαιοῖς καὶ παρ' Ὁμήρῳ. Atque haec vocis notio omni occurrit aetate, apud Didymum Β 266, saepissime apud Herodianum Α 493 Β 557 Κ 38 Μ 20 etc., denique ἡ ἐθνῶν χρῆσις, sc. nominis proprii Καρησός, apud recentiorem Β 380. Itaque χρῆσις in his quidem scholiis est aut **Homeri dicendi ratio**, aut vocabuli alicuius eiusve formae usus. Rarius τῆς παραδόσεως vocis locum obtinet, uno fortasse[2]) loco re vera veterum carminum testimonium est (Etymol. Magn.), nusquam „die gewöhnliche Schreibweise", (La Roche).

Παράδοσις, ut supra demonstravimus, teste Etymologico Magno est: ἡ τῶν γραμματικῶν μαρτυρία; atque additur ad rem explicandam: οἷον (velut) τὰ Ἀριστάρχου τοῦ γραμματικοῦ. Inde Wolfius: Prolegomena p. CCXLI collegit παράδοσιν semper esse Aristarchi textum; nam: ex quo, inquit, Aristarchea ἀνάγνωσις facta erat παράδοσις (vulgata lectio, vulgatus textus) etc.. Necnon Wilamowitz: Homerische Untersuchungen p. 387 idem contendit: Sie (die aristarchische Lehre) bildete den Inhalt der παράδοσις: Huic tamen sententiae iam illud οἷον ipsius Etymologici obstat, obstant praeterea codicis A scholia. Invenimus enim Herod. Φ 162 καὶ διελέγχει ἡ παράδοσις τὸν Ἀρίσταρχον ἔχουσα τὸ Τ. Oppositae igitur sunt inter se Aristarchi et παραδόσεως lectiones, vide sis praeterea Ν 391 et Λ 386 etc.. Itaque cavendum est, ne temere παράδοσιν ubique aristarcheam esse credamus.[3]) At in universum grammaticorum doctorum doctrina παράδοσις vocatur, cui rei testes sunt Etymologicum Magnum et Apollonius Dyscolus, denique La Roche, quem tamen ex his demum fontibus hausisse in aperto est. Sed quid? quod legimus Herod. Ν 391 νεήκεσι] οὕτως δὲ καὶ Ἀλεξίων. ὁ δὲ Ἀσκαλωνίτης ὡς εὐγενέσιν, ὅπερ καὶ ἔχρῆν· sequitur iam, quibus ex legibus vocis ultimae syllabae accentus tribuatur;

---

[1]) Quodsi ita interpretaberis Etymologici verba οἷον τὰ μὲν Ὁμήρου καλεῖται χρῆσις, verum profecto vidit Etymologici loci illius auctor; sed vide, ne cetera Etymologici verba obstent interpretationi tuae.

[2]) Nam de Ξ 328 quoque, utrum veterum sit an non aequalium codicum scriptura χρῆσις, dubitari posse, nemo est, quin videat.

[3]) cf. Ludwich. l. c. II, 218.

deinde pergit: *ὅμως μέντοι ἡ παράδοσις τὸ νεῖκης ..... βαρύνει?* Hoc igitur quoque loco non conspirat *παράδοσις* cum Ascalonitae (Herodianique) grammatici doctrina. At rem habet cum Alexione. Habeat. Alexionem secutam esse *παράδοσιν* e verborum indole perspici nequit. Iam quid habemus, quod hoc loco *παράδοσιν* dici textum vulgarem, grammaticorum studiis aut curis adhuc intactum et carentem negemus? Agete cetera codicis scholia accuratius perlustremus!

Duo eorum genera facillime discernuntur Alterius generis exemplum est Herod. *Λ* 129 *Τροΐην*] *οὕτως Ἀ. τρισυλλάβως ..... καὶ ἐπείσθη αὐτῷ ἡ παράδοσις;* idem Herod. *Δ* 138 *Ε* 289 *Ι* 605 *Λ* 239, 480 *Ν* 103 *Ο* 302 *Π* 185 *Σ* 191 *Τ* 357 *Υ* 357: simm. Herod. *Η* 289 *πινυτήν*] *Ἀ. ὡς καλήν, καὶ ἐπεκράτησεν οὕτως ἡ παράδοσις.* Ubique Aristarchi auctoritatem *παράδοσις* hic subsequitur, Alexionis autem Her. *Ν* 391, Tyrannionis *Λ* 406 *Ρ* 40, Ascalonitae *Τ* 62, denique aliorum ignotorum Herod. *Λ* 385 *Ι* 449 *Ο* 619, 705 *Π* 47 *Τ* 335 *Ψ* 266 *Ω* 316. Sed ut virorum auctoritate ita legum quoque grammaticarum pondere *παράδοσις* ducitur et commovetur; commovetur autem vocabulorum notatione Herod. *Φ* 38, forma *(παρασχηματισμῷ)* *Θ* 178 *Μ* 276 *Π* 47. Itaque his locis probari videtur Etymologici *τῆς παραδόσεως* interpretatio; attamen interest aliquid inter hanc vocis interpretationem veramque eius notionem. Nam ipsis scholiorum verbis docemur grammaticorum testimonia non ipsam *παράδοσιν* esse, sed *ἐν τῇ παραδόσει* tantum contineri, ut saepissime ibi occurrant grammaticorum testimonia, quippe quos sequi soleat *παράδοσις*. Quaestio iam est, quomodo sequatur haec *παράδοσις* illas grammaticorum sententias, ne pluris *παραδόσεως* lectiones faciamus. Respondendum est saepius abesse omne hac in re iudicium ac rationem, e. g. Herod. *Ε* 289 utrum cum spiritu pronuntianda sit *ταλαύρινον* vocis litera *ῥ*, necne agitur. Dubitari non potest, quin verum vidisse Herodianus existimet Tryphonem, qui cum spiritu pronuntiat. Tamen *παράδοσις* Aristarchi verbis audiens esse mavult. Herod. *Λ* 480 *λῖν* vocem distincte legibus allatis circumflectendam esse Herodianus dicit. Nihilominus *ἡ παράδοσις* ab Aristarchi partibus stat, qui sono enuntiat vocabulum acuto. Conferas velim Herod. *Θ* 178 *Ι* 605 *Ν* 391 *Ω* 316, ut simul intellegas non ubique Aristarcho soli *παράδοσιν* oboedientem esse.

Quae cum ita sint, si has locutiones respicimus, e. g. *καὶ ἐπείσθη ἡ παράδοσις αὐτῷ,* Etymologici auctor et qui eum laudaverunt, non ita multum a vero aberraverunt: Grammaticorum lectiones re vera *ἐν τῇ παραδόσει* continentur, ac plerumque Aristarchi; neque tamen ipsa tota plane *παράδοσις* grammaticis debetur. Itaque in his quidem ac longe plurimis scholiis *παράδοσις* vocatur **cohors illa maxima editionum vilium, quae e librariorum non prorsus indoctorum manibus ipsa Alexandrinorum aetate sive paullo post exeuntes aliqua grammaticorum doctrina ac sapientia imbutae sunt.** Atque in re erat, ut in Aristarchi potissimum assectatorum numero, quae erat tunc illius auctoritas, editiones illae conspicerentur. Spectant denique huc scholia illa *Β* 592 et *Ι* 393, ubi *χρῆσις* vox eadem ratione usu venit.

Transimus ad alterum scholiorum genus. Herod. *Ε* 31 *Ἄρες Ἄρες*] *Ἰξίων δὲ τὸ δεύτερον ὀξύνει ..... οὐχ οὕτως δὲ ἔχει ἡ παράδοσις.* *Γ* 344 *διαμετρητῷ*] *Ἀ. περισπᾷ, καὶ οἱ ἄλλοι. καὶ οὕτως ἔχει ἡ παράδοσις.* *Ι* 614 *ἵνα μή μοι*] *ὁ Ἀσκαλωνίτης ἀναγινώσκει ἵνα μή μοι ...... καὶ ὑγιῶς φησίν. ἡ μέντοι παράδοσις ἐγκλιτικῶς ἀνέγνω ..... καὶ ὁμοία ἐστὶν ἡ πλάνη κτλ..* *Υ* 72 *σῶκος*] *οὕτω δὲ δασύνουσι καὶ προσκείμενον τῷ ω̄ τὸ ῑ τῆς παραδόσεως οὐχ οὕτως ἐχούσης.* *Φ* 162 *ἁμαρτῇ*] *Ἀ. ἀποκοπὴν εἶναι βούλεται τοῦ ἁμαρτήδην . .... καὶ διελέγχει ἡ παράδοσις τὸν Ἀ. ἔχουσα τὸ ῑ.* Quorum scholiorum disputatio non paucas movet dubitationes. In illis enim scholiis, de quibus supra demonstravimus, unde penderet *παράδοσις* sive traditio, facillimum erat ad perspiciendum; in his vero, quid sibi velit, prorsus in tenebris est. Dissentit cum Ixione *Ε* 31, cum Ascalonita *Ι* 614 *Ν* 391 *Π* 47,

cum aliis quibusdam *Υ* 72, cum Aristarcho *Φ* 162; consentit cum Aristarcho *Γ* 344. Ex reliqua vocis notione, quo primum adducimur, si concludimus, hic quoque textum illum vulgarem aequalium aut veterum grammaticorum doctrina expolitum subaudimus. At his locis horum illorumve grammaticorum lectiones non probat tantum, sed reprobat quoque *παράδοσις* et ipsa quasi suas ac genuinas praebet lectiones. Atque adeo valet haec *παράδοσις*, qua vel ipsius Aristarchi sententia refutari possit. Neque vero reicitur Aristarchus causis, quas sequitur *παράδοσις*, gravissimis: provocatur potius ab Herodiano his locis tanquam ad vim auctoritatemque maiorem. Ille autem textus, quem supra tam saepe caecum deprehendimus Aristarchi aliorumque laudatorem, quin tantam vim sibi vindicare possit, quis est, quin dubitet? Itaque his locis **melius atque vetustius simul editionum genus** *παράδοσιν* subaudiamus necesse est. Dixerit forte quispiam scholio *Ι* 614 fusius explanari huius *παραδόσεως* errorem gravissimum (*ὁμοία ἡ πλάνη κτλ.*), ut non differat haec *παράδοσις* ab illa, quam supra descripsimus. At mendosam esse posse hanc quoque traditionem cur negare debemus, cum vel ipse Aristarchus saepius erraverit? Repugnare denique videtur *Γ* 344 *διαμετρητῷ*] *Ἀ. περισπᾷ, καὶ οἱ ἄλλοι. καὶ οὕτως ἔχει ἡ παράδοσις.* Duo igitur primo loco auctoritatis genera excitantur, Aristarchus et alii, procul dubio grammatici. Quae vero sequuntur verba nescio an ita interpretari liceat, ut tertium auctoritatis genus illis oppositum et additum subintellegamus.

Sed ut tandem totius disputationis summam breviter explicemus, *παράδοσις* (duobus locis *χρῆσις*) plerumque est: **1) textus vulgaris post Aristarchum aliosque grammaticos paratus eorumque doctrina exornatus.** Neque tamen pluris ducendus est ille textus, cum tam saepe illorum auctoritatem sine ullo iudicio, quam eorum rationes sequatur. Nonnullis autem locis *παράδοσις* significat **2) gravius editionum genus,** atque Ludwichius I, 13 scholii *Φ* 162 *παράδοσιν* intellegit **codices amplissimos, qui vel Aristarcho obici possint.**

Tertium quod huc pertinet vocabulum *συνήθεια* est. La Roche p. 118 interesse quidquam inter *χρῆσιν* et *συνήθειαν* sive *τὸ σύνηθες* negavit. Accuratius in rem inquisivit Jacobus Wackernagel in Mus. Rhen. n. s. 1876 p. 433: Herodian und Nikanor. Apud Nicanorem *συνήθειαν* esse contendit textum vulgarem, apud Herodianum vero sermonem vulgarem (Gemeinsprache). *Τῆς χρήσεως* vocis notionem omnino non respicit, sed ne *συνηθείας* quidem notiones apud Herodianum exhausit.

Atque in *συνηθείας* substantivo primum cum Wackernagelio quaerendum est, quisnam exerceat vocabulum. Exercent autem Herodianus, Aristonicus, Nicanor. Scriptum legimus apud Herodianum *Κ* 38 *ἐπίσκοπον*] *Ἀ. ὡς κατάσκοπον .... καὶ γὰρ ἤδη ἡ συνήθεια ἐπίσταται τὴν τοιαύτην σύνθεσιν.* Scholii locutione ac vocibus illis *ἤδη* et *ἐπίσταται* potissimum satis lucide apparet *συνήθειαν* hic non subintellegendum esse illud, quod La Rochio teste[1]) *χρῆσις* est, sc. die unbegründete (traditionelle) Schreibweise, sed **sermonem vulgarem sive cotidianum.** Nam scholii conditio haec est: *ἐπίσκοπον* vox pro composita haberi potest. Quod ne faciamus nihil obstat, cum iam in sermone cotidiano haec vocis compositae forma usu veniat; simm. Herod. *Ε* 39. Apud Aristonicum eadem occurrunt: *Ρ* 201 *ἡ διπλῆ, ὅτι οὕτως εἴρηκεν καταθύμιον ἀντὶ τοῦ κατὰ ψυχήν ἐστι ..... ἡμεῖς δὲ ἐν τῇ συνηθείᾳ λέγομεν καταθύμιον τὸ ἀρεστόν;* simm. *Ρ* 202. Praeterea aliorum codicum huc pertinent scholia Herodianea *χ* 347 et *λ* 286. Scholii *λ* 286 verbis reici eam vim, quam apud Herodianum voci tribuit, Wackernagelius l. c. negat haud scio an non propter mendosam scholii ac dubiam formam.[2])

[1]) Sed vide supra, ubi refutavimus hunc errorem.

[2]) De qua vide Ludwich l. c. I, 589. Nititur ibi vir doctissimus Bekkeri scholiorum Iliacorum editione, quem p. 828a ceteros huius vocis locos comportasse dicit. Nos librum illum clarissimum inspicere non potuisse, cum manibus non teneremus, valde dolemus.

Sed altera quoque vocis vis occurrit apud eundem Herodianum e. g. *Α* 277 *Ἀρίσταρχος ἀποφαίνεται, ὡς κατὰ τὴν Ὁμηρικὴν συνήθειαν τὸ ῥῆμα κατὰ τὸν ἐνεστῶτα ἀπὸ τοῦ ε̄ ἄρχεται*, i. e. secundum Homeri **dicendi rationem** verbum incipit etc.; simm. *Β* 585 et *Ω* 318 *παρὰ τὴν συνήθειαν τοῦ ποιητοῦ*, i. e. contra poetae consuetudinem atque usum. His igitur scholiis *συνηθείας* notio recedit ab illa, quam modo explicavimus, et rem habet cum *χρήσεως* vocis vi, sed aliam atque La Rochius l. c. exposuit: vocabulorum neutrum est „**die traditionelle Schreibweise**", utrumque esse potest Homeri dicendi ratio. Quae cum ita sint, ut *συνήθεια* vox apud Herodianum collocata sit aut pro sermone vulgari aut pro Homeri dicendi ratione, ab Herodiano quoque abroganda esse videntur haec scholii *Α* 441 verba: *ἆ δείλ'*] *ἐπεὶ μετὰ τὰς προσαγορευτικὰς ἀνάγκη στίζειν, ὡς καὶ ἡ συνήθεια μαρτυρεῖ στίζουσα μετὰ τὴν δευτέραν λέξιν.* Lehrsius: Herodiani tria scripta p. 266 et Lentzius: Herodiani reliquiae II, 76 totum scholium Herodiano ascripserunt. Necnon Friedlaenderus: Nicanoris reliquiae p. 37 Lehrsium sine dubio secutus Nicanori hunc locum abiudicavit. Verum vidisse existimo Ludwichium I, 331, qui partem scholii nostra verba sequentem e **Didymi ubertate** manasse dicit atque pergit: aus Nikanor und Herodian zusammengezogen. Nicanoris sunt verba supra transcripta, Herodiani quae sequuntur de accentu, postrema Didymi. Atque affirmatur haec Ludwichii coniectura cum aliis rebus tum hoc *τῆς συνηθείας* vocis usu ac notione a Nicanore neque ab Herodiano trita. — Apud Herodianum igitur et apud Aristonicum *συνήθεια* vox **sermonis vulgaris** notionem, apud Herodianum praeterea **Homeri dicendi rationis** vim amplectitur.

Tertia vocabuli notio **textus vulgaris** apud Nicanorem solum invenitur. — Nicanoris loci rari non sunt: *Α* 106 *ἡ συνήθεια μετὰ τὸ κακῶν στίζει;* simm. *Ο* 437 *Ψ* 330, 336. Nic. *Β* 681 *ἡ δὲ συνήθεια συνάπτουσα τὰ τοιαῦτα;* simm. *Ν* 623 *Ο* 346 *Π* 46 *Φ* 370 *Ψ* 648. *Μ* 236 *ἡ πρώτη λέξις ὑπὸ τῆς συνηθείας τοῖς ἄνω προσδίδοται*, simm. *Π* 306. Oppositi autem sunt *τῇ συνηθείᾳ* „*τινὲς*" *Ι* 57 *ἡ μὲν συνήθεια στίζει .... ἐπεὶ δέ τινες*, deinde „*ὁ λόγος*", i. e. loci sensus ac ratio *Λ* 186 *ὁ λόγος αἱρεῖ στίζειν τελείᾳ ἐπὶ τὸ ταχεῖα .... ἡ δὲ συνήθεια καὶ τὰ τοιαῦτα συνάπτει*, simm. *Ο* 158; denique „ipsius Nicanoris sententia" *Ν* 623 *ἡ μὲν συνήθεια πάλιν συνάπτει ἕως τοῦ κύνες· δύναται δὲ καθ' ἑαυτὸ λέγεσθαι μόνον τὸ κακαὶ κύνες.* Saepius *τῆς συνηθείας* distinctio Nicanori probatur, atque ab eo causis congestis stabilitur, e. g. *Α* 106, saepius vero mendosam interpunctionem eius esse ostendit, ubi *λόγος* (Friedlaender p. 27: ratio) aut ipsius aliorumve melior doctrina repugnat, e. g. *Λ* 186 et *Ν* 623. Qua in Nicanoris ratione in aperto est *συνήθειαν* ab eo significari eam **distinctionem atque talem carminum textum**, quem **omnium manibus tritum** deprehendit. Cuius generis textum eiusque lectiones non inepte La Rochius cognominavit: die unbegründete Schreibweise, quam vim tamen *χρήσεως* voci tribui non posse iam supra exposuimus.[1]) Ab hac vero vocabuli notione prorsus aliena est locutio illa scholii *α* 275 *ἡ ἀρχαία συνήθεια*, i. e. vetus scribendi ratio ante Euclidem usitata; de hac vide infra s. v. *ἀνάγνωσις*.

Cum *χρήσεως* voce ut conferret *συνήθειαν*, La Rochius adductus est iis locis, quibus *σύνηθες* adiectivum reperimus. Atque eadem ratione, qua substantivo duobus tantum scholiis Nicanor *τὸ σύνηθες* locutione utitur: *Μ* 145 *βέλτιον κατὰ τὸ σύνηθες ἐπὶ τὸ ἀΐξαντε διαστέλλειν*, et simm. *Ο* 97. Cetera vero aliorum sunt scholia aliumque exhibent veri adiectivi *συνήθης* sensum, quem cum *χρήσεως* congruentem esse facillime perspicitur. Didymi enim haec sunt scholia: *Κ* 349 offendit grammaticus in verbis *ὣς ἄρα φωνήσαντε*, quia numero utitur duali participii Homerus, quamquam Ulixes solus locutus est; tamen lectionem vehementer probat: *σύνηθες γὰρ αὐτῷ τὸ*

[1]) A *παραδόσεως* vocabulo *συνήθεια* discedit, quod illa semper nititur aut auctoribus aut causis rationibusque, haec nusquam, nisi ipse Nicanor demum addit.

τοιοῦτο, i. e. talia **in Homeri consuetudine** sunt; simm. Σ 182. Π 466 *δοκεῖ διὰ τούτων συγχεῖσθαι ἡ διαφορὰ τοῦ βαλεῖν καὶ οὐτάσαι ..... καὶ μήποτε γραφή τις ἐφέρετο, δι' ἧς τὸ τῆς λέξεως σύνηθες ἐφύλασσεν Ὅμηρος.* Addubitat Didymus codicum fidem, cum *ἔβαλεν τοῦ οὔτασεν* loco postulet, nam fallacem voci tribui **notionem**, iustam autem et **usitatam** respui atque cum *τοῦ βαλεῖν* sensu confundi; simm. Ω 304. Promiscue ab eodem usurpantur *ἔθος* et *εἰωθέναι* vocabula, quibus simul optime illustratur ille *τοῦ σύνηθες* adiectivi sensus: K 408 *πῶς δαὶ*] ..... *ὁ δὲ Ἀ. παρέλαβε ..... ἔλλειψιν ἄρθρου καὶ τοῦ δαὶ σύνταξιν μετὰ τὸ πύσμα. οὕτως γὰρ αὐτῷ ἔθος;* quocum conferas velim K 349 *σύνηθες γὰρ αὐτῷ τὸ τοιοῦτο.* Ω 304 iuxta ponuntur *σύνηθες* et *εἰωθέναι: ἀθετεῖται, ὅτι παρὰ τὸ σύνηθες* (i. e. praeter consuetudinem) *αὐτῷ χέρνιβον τὸ ἀγγεῖον τὸ ὑποδεχόμενον τὸ ὕδωρ, ὡς ἡμεῖς· τοῦτο δὲ αὐτὸς εἴωθε καλεῖν λέβητα.* Itaque *σύνηθες* adiectivum apud Didymum usu venit, ut indicet poetae **dicendi rationem** usu exercitatam. *Τὸ σύνηθες* substantivum autem apud Nicanorem non recedit a *συνηθείας* substantivi usu ac vi, ut ipsum quoque significet **textum illum vulgarem.**

Restat, ut mentionem faciamus scholii illius Herodiani Λ 168 *Ἀ. γράφει ἐπεί κε κάμω ..... οὕτως ἡ συνήθης ἀνάγνωσις.* Sed quoniam *ἡ συνήθης ἀνάγνωσις* genus est *τῆς ἀναγνώσεως*, magis in rem esse videtur primum in universum de *ἀναγνώσεως* voce disserere, deinde singula eius genera enumerare atque explicare.

III.

Cognitis editionum et librorum grammaticorum nominibus et pertractatis iis vocabulis, quibus textus homerici genera varia significantur, transimus nunc ad eas voces explicandas, quibus ipsae variae lectiones denotantur. Quarum primo loco disputanda est *ἀνάγνωσις*. Dionysius Thrax apud Imm. Bekkerum anecdot. graec. II, 269 dicit primam artis grammaticae partem esse *ἀνάγνωσιν ἐντριβῆ κατὰ προσῳδίαν*, id quod paullo post sic explicat: *ἀνάγνωσίς ἐστι ποιημάτων ἢ συγγραμμάτων ἀδιάπτωτος προφορά. Ἀναγνωστέον δὲ καθ' ὑπόκρισιν, κατὰ προσῳδίαν, κατὰ διαστολὴν κτλ.*. E Dionysii scholiastarum ineptiis copiosis non ita multum lucri facere possumus, nisi interpretationem illam *τῆς ὑποκρίσεως*. Scriptum enim legimus ibidem II, 743, 31: *καθ' ὑπόκρισιν* (=) *κατὰ μίμησιν* et p. 744, 1 *ὑπόκρισίς ἐστιν ἁρμόζουσα τοῖς ὑποκειμένοις προσώποις ἔν τε λόγῳ καὶ σχήματι.* Nostra autem aetate huius vocis mentio fit apud La Rochium: Homerische Textkritik p. 87 seqq., qui *τὴν κοινὴν ἀνάγνωσιν* aut *τὰς κοινὰς ἐκδόσεις* esse contendit vulgatam antearistarcheam. Tamen ipse iam monuit (adnot. 109) Nitzschium: Anmerkungen zur Odyssee III, 337, *τὴν κοινὴν* Aristarcho minorem esse censere. Ex reliquis autem La Rochii verbis elucet *τῇ κοινῇ ἀναγνώσει* malum *(φαῦλον)* contineri textum, contra *τῇ τετριμμένῃ* et *τῇ συνήθει* et *τῇ κατειθισμένῃ* non malum, sed vulgarem tantum. Eadem fere apud Wackernagel: Mus. Rhen. 1876 p. 433: Herodian nennt die Vulgata *παράδοσις* und *κατειθισμένη* oder *συνήθης ἀνάγνωσις.* Denique Leidenroth l. c. s. v. *ἀνάγνωσιν* intellegit et vocum et enuntiatorum pronuntiationem. Interesse aliquantum inter virorum doctorum interpretationes quis est, quin intellegat? Dionysius pronuntiationem quandam sive singulorum vocabulorum *(κατὰ προσῳδίαν)*, sive enuntiatorum *(καθ' ὑπόκρισιν* et *κατὰ διαστολήν)*[1]) *ἀνάγνωσιν* evolvit; La Rochius et Wackernagel hac vocis notione neglecta Homerici textus speciem subintellegunt. Nostra scholia utriusque generis exempla praebent, ut iniuria Leidenrothius l. c. adiectiva voci apposita praetermisisse mihi videatur.[2])

---

[1]) Dionysii vero scholiastam si sequimur, etiam *ἡ κατὰ διαστολὴν ἀνάγνωσις* de singulis vocibus earumque litteris recte inter se coniungendis ac dirimendis est; cf. Bekkeri anecdot. p. 745, 14 seqq..

[2]) Non negaverim ad ipsissimum eius consilium non vocabulorum significationes pertinere, sed ipsorum scholiorum originem; unde fluxit sine dubio eius ratio.

Plerumque Herodiano usu venit *ἀνάγνωσις* vox, qua explicat doctrinas suas de **vocabulorum pronuntiatione,** utrum accentus acutus an gravis iis tribuendus sit, utrum pro compositis, an pro simplicibus voces habendae sint, etc.. Atque haec est multorum scholiorum conditio, ut dubitare possis, utrum sit *ἀνάγνωσις* re vera vocis pronuntiatio, an potius lectio codicum grammaticorumque auctoritate probata aut improbata, quoniam profecto minime differunt inter se pronuntiatio et lectio ita, ut quasi ipsius natura abeat pronuntiatio in lectionem, ubi libris tradita est per scripturam litteris expressam atque oculis legendam. Tamen principalis illa notio semper respicienda est. Initium igitur capimus ab his locis, ubi procul dubio pronuntiationem subaudies *ἀνάγνωσιν*: Herod. *B* 339 *συνθεσίαι*] *ὅσοι δὲ προπαροξύνουσι, πταίουσι· τῆς γὰρ μεταγενεστέρας Ἀτθίδος ἡ τοιάδε ἀνάγνωσις,* i. e. accentus acutus syllabae paenultimae tribuendus est, cum attica neque homerica sit pronuntiatio, qua antepaenultima tono afficitur. Quibuscum comparandum est schol. Herod. *B* 532 *συνήθης γὰρ ἡ τοιαύτη* (sc. *Αὐγειάς,* non *Αὐγείας*) *ἀνάγνωσις τῷ ποιητῇ, Ἰωνικωτέρα οὖσα,* i. e. usitata apud poetam haec pronuntiatio sive hic ultimae accentus, quippe qui magis conveniat cum dialecto ionica; simm. Herod. *B* 269, 599 *E* 683 *I* 614. Herod. *M* 20 *εἴπομεν δὲ ὅτι οὐ πάντως ἐπικρατεῖ ἡ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν χρῆσις ἐπὶ τὴν Ὁμηρικὴν ἀνάγνωσιν.* In aperto est his quidem scholiis, ubi res est *περὶ ἀναγνώσεως* aut dialectorum aut gentium, aut ipsius Homeri, hanc vocem referendam esse ad vocabulorum pronuntiationem.

Neque tamen multum aut omnino non differt illorum scholiorum causa ab horum, quae nunc congeremus, ubi pro **lectione** esse *ἀνάγνωσιν* iam magis concedes. Herod. *B* 311 *στρουθοῖο*] *ὡς ἀπὸ ὀξυτόνου εὐθείας ἡ ἀνάγνωσις.* Licet et hoc loco disputet scholiasta de vocis accentu, tamen non de accentu dialecti ullius proprio, sed manuscriptis asservato agit, ut et de vocabuli pronuntiatione et de codicum lectione, qua indicatur illa, eum cogitasse verisimile sit; simm. *A* 396 *B* 592 *Γ* 280 *Z* 367 *O* 226. Sed de syllabis aut voculis coniungendis aut dividendis agitur Herod. *B* 557 *δυοκαίδεκα*] *Πάμφιλος τρία ποιεῖ καὶ κατὰ παράθεσιν ἀναγινώσκει. ἀφορμὴν δὲ ἔχει ἡ κατὰ σύνθεσιν ἀνάγνωσις τὴν ποιητικὴν χρῆσιν.* Quasi in medio igitur posita sunt haec scholia, ut inter lectionem et pronuntiationem titubare possis. Alia iam rei ratio est *B* 262 *αἰδῶ*] *ἔστιν οὖν ὁ λόγος ὑπὲρ τῆς Ἀρισταρχείου ἀναγνώσεως καὶ τῆς κατεγνωσμένης προσῳδίας οὗτος,* cf. *B* 585. Distincte igitur hoc loco commemorantur Aristarchi lectio et, quae cum ea arctissime conexa est, condemnata vocis pronuntiatio, sive accentus. Unde ius repetimus, ut eodem modo per **lectionem** vertamus atque explanemus has locutiones: Herod. *A* 294 *περὶ δὲ ταύτης τῆς ἀναγνώσεως ἐντελέστερον διαληψόμεθα.* *Δ* 2 *οἱ ἀπ' Ἀριστάρχου παραγγείλαντες διηνεκῆ τὴν ἀνάγνωσιν;* simm. *Γ* 198 *M* 193; deinde *Y* 357 *καὶ ἐπείσθη ταύτῃ τῇ ἀναγνώσει,* sc. *Ἀριστάρχου, ἡ παράδοσις; A* 175 *μητίετα*] *οὕτως Ἀ. ..... καὶ ἐπεκράτησεν ἡ ἀνάγνωσις,* sc. *αὐτοῦ;* simm. *Θ* 527 *Z* 422 *M* 158 *Ξ* 463 *X* 67. Eadem ratione *παράδοσις* usurpata est *H* 289 *I* 449 *Λ* 385 etc., ut *παράδοσις* hic significare videatur lectionem, quae iam facta est traditio, contra *ἀνάγνωσις* ipsas **singulas lectiones.** Idem denique sibi vult *ἀνάγνωσις* vox, sc. vocabuli pronuntiationem, apud Aristonicum *Θ* 233 et *Λ* 217, apud recentiorem *Δ* 539.

Ut **vocis pronuntiatio** *ἀνάγνωσις* est apud Herodianum et Aristonicum, ita **enuntiati pronuntiatio** sive **recitatio,** quo vocabulo nos quidem nostra aetate uti solemus, apud Nicanorem dicitur[1]) Quod ut dilucide perspiciatur, paullo fusius scholii *I* 46 causam explicemus necesse est.

εἰ δὲ σοὶ αὐτῷ θυμὸς ἐπέσσυται ὥστε νέεσθαι,
ἔρχεο· πάρ τοι ὁδός, νῆες δέ τοι ἄγχι θαλάσσης.
ἀλλ' ἄλλοι μενέουσι καρηκομόωντες Ἀχαιοί,
εἰς ὅ κε περ Τροίην διαπέρσομεν. εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ
φευγόντων σὺν νηυσὶ φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν.]

[1]) cf. Leidenroth l. c. s. v.

ἄνωθεν καὶ ἐκ παλαιοῦ τὰ τῆς ἀναγνώσεως ἐζήτηται. καὶ οἱ μὲν λείπειν φασὶ τὸ θέλουσιν, ὑποστίζοντες ἐπὶ τὸ αὐτοί· οἱ δὲ κοινὸν ἄνωθεν λαμβάνουσι τὸ ἐπέσσυται ὥστε νέεσθαι, εἶτα φευγόντων σὺν νηυσὶ ἀντὶ τοῦ φευγέτωσαν· ἄμεινον δὲ ὑφ' ἓν μὲν ἀναγινώσκειν, εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ φευγόντων, στίζειν δὲ ἐπὶ τὸ γαῖαν, ἵνα ..... τὸ δὲ λεγόμενον τοιοῦτον ᾖ, ἄγε δὴ καὶ οὗτοι φευγέτωσαν εἰς τὰς πατρίδας. Res haec est: Homeri verba, quae traduntur, variam admittunt distinctionem et pronuntiationem, sc. enuntiati. Itaque iam multo ante verborum elocutio in grammaticorum quaestionibus erat. Atque duplicem excogitaverunt viri docti ante Nicanorem, quarum tamen nulla Nicanori probatur. Aliam potius ac meliorem proposuit, ut εἰ illud intellegat collocatum pro ἄγε coniunctione adhortativa. Quare non de singulorum vocabulorum aut totius enuntiati forma, varie manuscriptis asservata ἀνάγνωσις est, immo de verborum elocutione ac pronuntiatione, quae quidem indicatur enuntiati distinctione. Similia in reliquis Nicanoris scholiis exstant: *Α* 351 ἀμφίβολος ἡ ἀνάγνωσις, i. e. anceps enuntiati pronuntiatio, cf. *Ξ* 330. Denique *Α* 88 βελτίων ἡ συνήθης ἀνάγνωσις, i. e. melior vulgaris est pronuntiatio, et *Ξ* 1 et *Γ* 242 ipsius fere distinctionis loco ἀνάγνωσις esse videtur.[1])

Duo restant scholia hic tractanda. Miram enim vim, si quidem negligenter rem percurreris, ἀνάγνωσις vox sibi vindicat Herod. *Ε* 887 ζως] τὸ δὲ ζώς ..... δεῖ ὀξύνειν, ἐγκλίνειν δὲ ἐν ταύτῃ τῇ ἀναγνώσει. *Υ* 311 ὅτι περισσὸς ὁ κέν, καὶ ἔστι τὸ ἑξῆς, ἢ ἐρύσεις, ἢ αὐτὸν ἐάσεις. ἡ δὲ ἀναφορὰ πρὸς τὰς τοιαύτας ἀναγνώσεις, ὅτι „πρῶτον μέν, ἔπειτα δέ κ' αὐτὸς ὀνήσεαι"; Homeri enim verba sunt: ἤ κέν μιν ἐρύσσεαι, ἤ κεν ἐάσεις. Huius potissimum scholii verba intellegere nequeo nisi ita, ut ἀνάγνωσις sit pro **ipsis enuntiatis vel constructionibus.** Itaque sensus est: respiciuntur autem hac nota tales constructiones, quales etc.. Hanc vero vocis vim non multum recedere ab ea, quam supra demonstravimus, inde potissimum apparet, quod illic ἀνάγνωσις est singulorum vocabulorum pronuntiatio aut forma, hic complurium verborum compositio ac coniunctio. Itaque cum συντάξεως notione his locis ἀνάγνωσις facit, quam exposuimus in dissertationis nostrae: de syntacticae artis vocabulis propriis p. 15.

Accedimus denique ad adiectiva τῆς ἀναγνώσεως vocabulo apposita, ut genus quoddam τῆς ἀναγνώσεως denotetur. Ac scriptum legimus κοινὴ ἀνάγνωσις apud recentiorem *Α* 465 ἡ μέντοι κοινὴ ἀνάγνωσις παραπληρωματικὸν ἔλαβε τὸ τέ, sc. in ἄρα τ' ἄλλα, ut legatur sive pronuntietur ἄρα τἄλλα.[2]) Herod. *Β* 662 ἡ μέντοι κοινὴ ἀνάγνωσις, ἡ κατὰ συστολήν, ἀφορμὴν ἔσχε κτλ.. Herod. *Ζ* 355 ἡ μέντοι κοινὴ ἀνάγνωσις ἀνέγνω ἐγκλιτικῶς ἀεὶ τὴν τοιαύτην σύνταξιν; simm. *Ξ* 340. Apparet hic quoque τῆς ἀναγνώσεως sensum proficisci ab illo principali „pronuntiationis", ut optime vertamus locutionem „συνήθης ἀνάγνωσις" **pronuntiationem vulgarem.** Itaque cavendum est, ne opinemur his locis hanc locutionem esse pro illa notissima αἱ κοιναὶ ἐκδόσεις.

Sic potius eam interpretabimur Herod. *Μ* 33 ἴῃ] ἡ μέντοι κοινή, sc. ἀνάγνωσις, ἴει ἐστὶν κτλ. et *Μ* 404 ἡ δὲ διαπρό] οὕτως „οὐδὲ διὰ πρό" αἱ Ἀριστάρχου. ἡ δὲ κοινὴ „ἡ δὲ διὰ πρό."[3]) Ipsis scholiorum verbis docemur quaestionem non esse, quomodo legenda aut intellegenda aut pronuntianda sint vocabula, eadem ubique memoriae tradita, sed duplicem et diversum exstare textum, ut alteram lectionem praebeant Aristarchus (*Μ* 404) aliique (*Μ* 33), alteram ἡ κοινὴ ἀνάγνωσις, i. e. **textus vulgaris, Vulgata,** ut Wackernagelii verbis utar; simm. *Β* 175 *Α* 652 *Ρ* 202 *Υ* 105 *Φ* 110 *Ψ* 387

---

[1]) Cave ne confundas hanc Nicanoris locutionem συνήθης ἀνάγνωσις cum illa Herodiani, de qua infra disseremus. Huius loci sensum esse distinctionem vulgarem e ceteris, quae attulimus, scholiis satis apparet.

[2]) Lehrsius et Lentzius ll. cc. ab Herodiano hoc codicis *A* scholion abrogaverunt, sed aliud eiusdem argumenti codicum B et L ei tribuerunt. Nos vero illud κοινὴ ἀνάγνωσις cur ei abiudicemus, non habemus, quippe quod alias quoque ab eodem usurpetur.

[3]) ἡ ἔκδοσις, cum nusquam laudetur, sed semper αἱ ἐκδόσεις, ἀνάγνωσις his locis ex mente addere non dubitabis.

Ω 247, 316. Contra inter hanc locutionem *ἡ κοινὴ ἀνάγνωσις* et locutiones *ἡ κατειϑισμένη*, **i. e. usitata**, sive *τετριμμένη*, i. e. trita, exercitata, sive *συνήϑης ἀνάγνωσις* discrepantiam explorare nequibam; cf. *B* 292 *τινὲς ἀνέγνωσαν ἄπο ἧς ἀλόχοιο ..... ἄμεινον δὲ πείϑεσϑαι τῇ κατειϑισμένῃ ἀναγνώσει. B* 311 *ἔχει δὲ ἡ τετριμμένη ἀνάγνωσις ἀφορμὴν κτλ.;* cf. *Π* 47 et *B* 662 *ἡ μέντοι κοινὴ ἀνάγνωσις .... ἀφορμὴν ἔσχε. Λ* 168 *Ἀ. .... ἐπεί κε κάμω ..... καὶ οὕτως ἡ συνήϑης ἀνάγνωσις, (τινὲς δὲ „ἐπήν".);* simm. *Λ* 277 *ἡ συνηϑεστέρα ἀν.;* denique *Π* 90 *καὶ οὕτως ἔχει ἡ ἀμείνων ἀνάγνωσις*, quae verba conferenda sunt cum *Λ* 370 *οἱ ἀκριβῶς ἀναγινωσκόμενοι*. Memoria vix dignum etiam his locis saepius difficillime dictu esse, utrum *ἡ ἀνάγνωσις* intellegenda sit pronuntiatio, an potius lectio vulgaris, nisi forte distincte ascriptae sunt lectiones re vera variae. Erravisse autem La Rochium censeo, cum *τὴν κοινὴν ἀνάγνωσιν* semper deperditam *(φαύλην)*, cetera genera in universum vulgarem praebere lectionem existimet. Scholia ipsa ob hanc rem percurrentes *τῇ κοινῇ* quoque *ἀναγνώσει* meliorem textum asservari observavimus; cf. *Λ* 465, *B* 175, 662 *Z* 355. Affirmatur autem hac re eiusdem viri sententia, qua *τῇ κοινῇ ἀναγνώσει* lectionem antearistarcheam significari suspicatur.

Reliquum est, ut afferamus illud *„ἀρχαία ἀνάγνωσις"*, e. g. *Γ* 122 *τοῦτο δὲ ἀξιοῖ καὶ Τρύφων ἐν τῷ α' περὶ ἀρχαίας ἀναγνώσεως;* simm. *E* 299. Subintellexerunt enim grammatici **vetustam illam scribendi rationem**, qua utebantur Graeci ante Euclidem, qua Homeri quoque carmina ante illum exarata erant. Accuratius de hac re disputavit et scholia collegit Ludwichius l. c. p. 11. adnotatio.

A substantivi *ἀναγνώσεως* usu ac vi non multum recedit verbum *ἀναγινώσκειν*. Itaque huius quoque notio principalis est **pronuntiare vocabulum**, neque lectiones variae eo denotantur, ut aliud textus vocabulum positum sit pro alio, aut alia vocis forma pro alia, id quod facillime e verbi versione concluditur. Atque rarius verbum apud Didymum et Aristonicum, sescenties apud Herodianum invenitur; variam tamen sibi occupat vim apud Didymum: Re vera de **pronuntiatione**, de accentu verbum est Did. *Λ* 156 *Ἀ. ὑγιῶς ἀναγινώσκει ἐπειγόμενοι ὡς τυπτόμενοι;* de re orthographica, ut **scribere** potius verbum vertere cogaris, agitur Did. *Λ* 1 *οὕτως ἀναγνωστέον διὰ τοῦ ἑνὸς λ*, sc. *Ἀχιλῆος*, simm. *M* 25; denique re vera **varie legere**, cum de verbis mutatis aut mutandis disputetur, verbum est Did. *Λ* 323 *χειρὸς ἑλόντ' ἀγέμεν] οὕτως „χειρὸς ἑλόντε ἄγειν" Ἀ., ἵνα τὸ δυϊκὸν εὔδηλον ᾖ· ἀμφίβολον γὰρ ἔσται, ἐὰν κατὰ συναλοιφὴν ἀναγινώσκωμεν.* [1])

Apud Aristonicum et Herodianum „**pronuntiare**" unus verbi sensus est, quocum interdum notio intellegendi sive interpretandi coniungitur. Ex Aristonici libro haec fluxerunt: de accentu Ar. *E* 269, sc. *ϑηλέας* pro *ϑήλεας;* simm. *K* 447 *Y* 53, 114, atque promiscue cum simplici verbo *γινώσκειν* usu venit *K* 447; de vocabulis enclitice pronuntiandis *Λ* 277 *Σ* 376; de litteris recte coniungendis aut dirimendis Ar. *H* 127 *ἐξ οὗ φανερός ἐστι ἀνεγνωκὼς μειρόμενος*, sc. pro *μ' εἰρόμενος;* simm. *B* 527 *Ψ* 886; *ὑφ' ἕν*, i. e. ut una efficiatur vox Ar. *Z* 319 et *Ξ* 500; de vocalium contractione Ar. *Γ* 150 *ἀσυναλείπτως*, i. e. *γήραϊ*, neque *γήραι*, et *Λ* 129 *Τροίην] διὸ καὶ ἐν τρισὶ συλλαβαῖς ἀναγινώσκεται*, sc. *Τροίην*; denique de spiritu Ar. *M* 56 *ψιλῶς*, i. e. cum spiritu leni; simm. *M* 296 *Φ* 335.

Herodiano debentur haec scholia: de vocalibus plerumque corripiendis *X* 347 *κατὰ συστολήν*, sc. *κατέκτᾰ* pro *κατέκτᾱ;* simm. *B* 662 *Λ* 151; de accentu *H* 198 *ἐμὲ] ἓν ὀρϑῇ τάσει ἀναγνωστέον*, i. e. cum suo tono, non enclitice; simm. *B* 764, 765 *I* 614 *N* 803; *Λ* 396 *κατ' ὀρϑὸν τόνον*, simm. *Λ* 235 *O* 226, 241 *Σ* 64; *B* 262 *περισπωμένως*; *I* 614 *βαρυτόνως*, i. e. cum accentu syllabae ultimae gravi, plerumque tamen cum accentu acuto syllabae paenultimae, cf. *N* 734 *O* 335, 725 *P* 688 *Y* 452 *ψ* 440 *Ω* 8; *Σ* 352 *ὀξυτόνως*, i. e. cum ultimae acuto, simm. *N* 45; *Γ* 128 *ἐγκλιτικῶς*, simm. *Γ* 446

[1]) cf. Ludwich I, 189; Leidenroth s. v. Aristonicum auctorem suspicatus est.

Δ 534 *Z* 355 *I* 614 *Λ* 627 *O* 226 *Π* 90 *Ψ* 281 *Ω* 33, 292; *Δ* 2 *κατ' ἔγκλισιν; B* 150 *κατ' ἀναστροφήν*, i. e. cum accentu in syllabam antecedentem reiecto, e. g. *ἔπι* pro *ἐπί*, simm. *B* 292 *E* 178. Aliae denique de accentu locutiones sunt *Λ* 503 *νέων ὡς ξένων ἀνέγνωσαν*, simm. *Δ* 235 *E* 39, 638 *I* 529 *K* 38, 247 *Λ* 659 *T* 357 *X* 123 *Ψ* 291 *Ω* 17, 569; *P* 201 et *Φ* 155 *ἄλλως; Λ* 493 *παραλόγως*, *Σ* 319 *κατ' ἰδιότητα*, i. e. cum proprio accentu. De spiritu sunt *K* 266 *ψιλῶς* et *O* 365 *διαφόρως*, i. e. aliter, alio cum spiritu; de litterae alicuius elisione *Π* 41 *κατ' ἀποβολὴν τοῦ ε̄*, sc. *ἴσκοντες* pro *εἴσκοντες*, simm. *Λ* 441. Idem fere sibi vult illud *ἀπολύτως ἀναγινώσκειν*, e. g. *Φ* 92 *μοὶ* pro *ἐμοί;* simm. *Φ* 159 *Ω* 33. De litteris coniungendis sunt *Θ* 527 *συνθέτως*, aut *κατὰ σύνθεσιν*, i. e. ut vox effingatur composita; simm. *I* 449 *K* 38 *Λ* 395 *Ψ* 319 *Σ* 375; contra *P* 174, *δισυλλάβως*, *Δ* 235 *τετρασυλλάβως* et *τρισυλλάβως*, i. e. *κατὰ παράθεσιν*, ut separentur syllabae, et *O* 127 *διχῶς*, i. e. aut coniunctim aut disiunctim, et *Λ* 395 *κατὰ παράθεσιν*, i. e. disiunctim. De vocabulis componendis agitur *O* 678 *ὑφ' ἕν*; simm. *I* 426 *T* 90 *X* 349 *Ω* 567; *K* 19 *καθ' ἓν μέρος λόγου;* quibus contraria sunt verba *Ω* 657 *κατὰ διάλυσιν;* simm. *I* 342 *Y* 30.

Atque his potissimum, quae modo ascripsimus, scholiis de litteris ac syllabis recte consociandis facillime discimus, quomodo verbi notio varietur et mutetur. Non dubie et hic ubique subest notio pronuntiandi. Sed pendet saepissime pronuntiatio inde, quomodo interpreteris atque intellegas verba, ut saepius *ἀναγινώσκειν* verbum vertere possis **intellegere** sive **legere.** Cuius notionis exemplum maxime perspicuum est *Δ* 212 *κυκλοσ'*] *'Α. μὲν ὀνοματικῶς*, i. e. *κύκλος* substantivum intellegit, *Νικίας δὲ .... κυκλόσε .... ἄμεινον αὐτόθεν ἀναγινώσκειν κυκλόσε.* Disputatio igitur orta erat, quomodo **intellegendae aut interpretandae** essent litterae *κυκλος*, utrum melius substantivum an adverbium iis effingi concederes; qua quaestione diiudicata simul explicatur vocis pronuntiatio, cf. *κύκλος* et *κυκλόσ'*, et enuntiati sensus. — Itaque illud semper memoria tenendum est vocabulo *ἀναγινώσκειν* apud Aristonicum et Herodianum nusquam significari veras lectiones varias, quibus altera vox mutatur cum altera, sed **illud tantum genus lectionum, quae aut vocabulorum aut syllabarum aut litterarum pronuntiatione aut interpretatione varia efficiuntur.** [1])

Pauca in hunc locum reservavi Herodiani scholia, ubi iam propius accedit verbi vis ad Nicanoris dicendi usum: Herod. *E* 638 *ἀλλ' οἷόν τινα*] *ἡμῖν δὲ δοκεῖ θαυμαστικώτερον ἀναγινώσκειν*, sc. *οἷον* pro *οἶον* Niciae, et *X* 285 *ἄλευαι*] *προστακτικῶς ἀναγινώσκειν δεῖ*, sc. modus imperativus haec forma est, non indicativus. Utroque loco ut supra agitur de vocabulorum pronuntiatione, illic de spiritu, hic de accentu: sed deducitur inde simul diversus enuntiati sensus, diversa enuntiati pronuntiatio. Quamobrem Herodianus *θαυμαστικώτερον* et *προστακτικῶς* quoque verbis utitur, cum aliis locis illud *δασέως* et *προπαροξυτόνως* adhibeat. An non aliter pronuntiabis enuntiatum, quo continetur aut imperativus aut exclamatio, aliter, si continetur argumentum simpliciter enarratum?

Haec autem *ἀναγινώσκειν* verbi vis: **pronuntiare** sive **recitare enuntiatum** apud unum invenitur Nicanorem. Nic. *Λ* 290 *τοῦ δευτέρου οὖν στίχου πευστικῶς ἀναγινωσκομένου*, simm. *Ξ* 299, i. e. ut enuntiatum interrogativum subaudiatur, ita pronuntianda sunt verba. *Λ* 231 *καθ' ἑαυτὸ τοῦτο ἀναγνωστέον*; simm. *K* 116 *Ξ* 330, i. e. per se, ut sola efficiant enuntiatum, legenda sunt verba. *Δ* 277 *ἔπειτα ἀπὸ ἄλλης* (saepius *ἑτέρας*) *ἀρχῆς ἀναγνωστέον*, ita verba recitanda sunt, ut aliud ab his incipiatur enuntiatum; simm. *B* 270 [2]) *E* 638 *H* 174 *I* 388, 673 *Λ* 150, 657 *Ξ* 148, 330 *O* 97 *Π* 84 *Σ* 86, 435. 591 *T* 42 *Φ* 55 *X* 20, 202, 286 *Ψ* 83, 592 640; saepius omittitur verbum *ἀναγινώσκειν*,

[1]) Verba *B* 764 *παρὰ γοῦν τῷ Ἡσιόδῳ ἀνεγνώκασι „ποδωκὴς δῖ' Ἀταλάντη"* sententiae nostrae vix repugnare possunt; nam etiam hoc loco re vera res est de accentu *ποδώκης* vocis.

[2]) Cur omiserit Friedlaenderus, nescio.

e. g. *X* 204. Contraria sunt verba *I* 46 *ἄμεινον δὲ νῷ' ἓν μὲν ἀναγινώσκειν „εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ φευγόντων,* i. e. uno tenore pronuntianda sunt verba, ne plura existant enuntiata, sed unum, ut *εἰ* positum sit pro *ἄγετε*. Denique certum pronuntiandi genus non indicatur *K* 265 [1]) *τοῦτο ὁμοίως τῷ προκειμένῳ ἀναγνωστέον;* simm. *K* 545 *Λ* 166. Unum reliquum est scholion Aristonici *B* 519 *Κυπάρισσον*] *ὁμωνύμως τῷ δένδρῳ ἀνεγνώσθη,* i. e. eodem quo arbor nomine **cognominata est** (?) urbs. Nam cavendum est, ne confundamus haec verba cum simillimis illis ac notissimis *„ὁμοίως“ ἀναγνωστέον τῷ κτλ.;* nostro enim loco traditum est *ὁμωνύμως*. At quaeri profecto potest, an non melius legendum sit *ὁμοίως*. Quod si fecerimus, scholii res erit de *Κυπάρισσος* nominis accentu, ut hic eliciatur scholii sensus: *Κυπάρισσος* urbis nomini idem accentus tribuitur, qui nomini arboris *κυπάρισσος*. Atque haec Aristonici annotatio et haec potissimum verbi *ἀναγινώσκειν* vis multo magis convenire mihi videtur cum ceteris Aristonici scholiis et cum propria eius dicendi ratione.

Apud recentioris aevi grammaticos verbi usus non discrepat ab Herodiani aliorumque. De accentu sunt scholia *B* 307 *Γ* 1 *I* 106 *O* 155; de spiritu *O* 705; de litteris recte conectendis *Z* 319 [2]) *Θ* 276 *Φ* 252 [3]) *X* 29, 349; de elisione *Γ* 150. Denique digniora sunt, quae commemorentur, *K* 6 *ἀπὸ ἄλλης ἀρχῆς ἀναγινώσκειν* et *Ξ* 364 *ταῦτα κατ' ἐπερώτησιν ἀναγνωστέον*. Illius scholii dicendi genus, quamquam prorsus Nicanoris est, tamen ab eo Friedlaenderus haud scio an propter doctrinam abrogavit; cum huius vero locutione comparandum est Herodiani illud *πευστικῶς* aut *προσταχτικῶς* *X* 285. — Habemus igitur sex, nisi mavis quattuor, *τοῦ ἀναγινώσκειν* verbi notiones: 1. pronuntiare vocabulum; 2. intellegere vel interpretari; 3. legere (varia re vera affertur lectio); 4. scribere (in rebus orthographicis); 5. pronuntiare enuntiata; 6. cognominare (?).

Quoniam demonstravimus *ἀνάγνωσιν* et *ἀναγινώσκειν* vocibus varias lectiones non denotari, nisi simul res est de vocabulorum enuntiatorumve pronuntiatione aut similibus, nunc breviter disserendum est de iis vocabulis, quibus verae lectiones variae, ut altera vox sit alterius loco, significantur.

Quorum primo loco collocandum est *γραφὴ* vocabulum. Atque hunc **variae lectionis** sensum, cui non pronuntiationis genus aut simile quidquam suppositum est, semper sibi apud Didymum vocabulum occupat. Did. *B* 111 *μέγα*] ..... *τὴν μετὰ τοῦ σ̄ γραφήν;* sensus est: variae exstabant lectiones *μέγας* et *μέγα*, quarum alteram alteri probabant. Sed cum hic de una littera, tum de totis vocabulis varie traditis agitur Did. *Z* 76 *οἰωνοπόλων ὄχ' ἄριστος*] *Ἀμμώνιος προφέρεται καὶ ταύτην τὴν γραφήν „μάντις τ' οἰωνοπόλος τε“.* Vocis sensus et usus ita planus est, ut reliqua Didymi scholia enumerasse satis habeamus: *Γ* 18, 226 *Δ* 3 *E* 118 *Θ* 526 *I* 349, 654 *K* 53 *N* 12 *Ξ* 37 *O* 252 *Π* 466 *Σ* 207, 492, 565 *Φ* 265. Sed scholion *Z* 121 ..... *εἰρήκαμεν Ἀριστάρχου εἶναι τὴν δυϊκὴν γραφήν,* sc. *ἰόντε* pro codicum *ἰόντες,* si perlegeris, in dubio esse poteris, utrum *γραφὴ* sit lectio varia, an magis constructio, ut hic fiat sensus: talem constructionem numerum dualem amplexam in Aristarchi consuetudine esse supra demonstravimus.

Duplicem enim hanc vim et variae lectionis et constructionis Aristonicus vocabulo attribuit. Varia lectio subauditur Ar. *Z* 4 *τοῖς γὰρ τοῦ ναυστάθμου τόποις ἡ γραφὴ συμφέρει*, sc. verba *μεσσηγὺς Σιμόεντος ἰδὲ Ξάνθοιο ῥοάων*, quae Aristarchus mutaverat cum codicum lectione: *μεσσηγὺς ποταμοῖο Σκαμάνδρου καὶ στομαλίμνης;* cf. Ar. *Π* 234 *K* 398. **Constructionem enuntiati** vero *γραφὴν*

---

[1]) Cf. Friedlaenderus: Nicanoris reliq. p. 206.

[2]) Forma scholii Aristonici est, argumentum Herodiani, id quod affirmatur proximo scholio, quod Herodiano tribuerunt Lehrsius et Lentzius. Neque tamen aut hi viri docti aut Friedlaenderus hoc scholium receperunt.

[3]) Cf. de hoc scholio Lentz: Herod. I, praefat. p. LXXXI.

esse interpretabimur Ar. *B* 284 *ὅτι αὕτη ἡ γραφὴ ἡ διὰ τοῦ γὰρ μετὰ τῆς προσηγορίας καὶ λόγον ἔχει* i. e. quia et haec constructio, qua *γὰρ* coniunctio cum vocativo coniungitur, sensum habet neque insana aut stulta est; cf. Friedlaenderum ad hunc locum. Alia constructionis forma, qua *γὰρ* coniunctio eiciatur, verbis editionum non opponitur. Itaque *γραφή* vox de ambigua lectione esse non potest.

Tertiam voci sententiam Herodianus subicit. Ex ipsis grammatici verbis eam explicare liceat. Herod. *Δ* 294 *εἰ δή σοί*] *οὕτως ὀρθοτονητέον τὴν ἀντωνυμίαν. διδάσκει καὶ ἡ γραφὴ διὰ τοῦ σ̄ οὖσα· εἰ γὰρ ἦν ἐγκλιτική, ὁμοίως ἂν ἐγράφετο τῷ „εἰ δή τοι"*. Res igitur est de *σοί* pronominis accentu, qui ducitur ex vocis forma, quam *σοί* neque *τοί* esse contendit; neque haec scholii ratio est, ut re vera duae hae lectiones sive scripturae in codicibus memoriae tradantur; immo qui melius tradiderint codices, omnino non dubitatur, ut *γραφή* solum esse possit de vocis forma orthographica. Atque ut hic ita ubique fere apud Herodianum *γραφή* est **scriptura orthographica**, ut his verbis utar, non lectio critica. Haec opposita est lectioni codicibus proditae, cuius verba mutantur cum verbis lectionis criticae, illi contraria est alia vocis forma orthographica, quae quidem ferri posset, si per versus sensum et numeros liceret, at nusquam fertur. Idem sibi velle videtur Herod. *Δ* 396 *ἡ γὰρ γραφή*, sc. *σέο* pro *σοῖο, διελέγχει κτλ.*; simm. *K* 252 [1]) *Π* 207, 248.

Reliquis duobus Herodiani scholiis pro *ἀναγνώσεως* voce *γραφή* vocabulum adhibetur cum primo loco disputetur de vocalis **pronuntiatione**, altero loco de *ᾱ* **littera recte adnectenda.** Herod. *B* 662 *κατέκτα*] disseritur de ultima vocis syllaba aut corripienda aut producenda; pergit deinde vir doctissimus: *οἶμαι δὲ ἀκόλουθον εἶναι ἐκείνῃ τῇ γραφῇ τῇ κομιζομένῃ ὑπ' Ἀριστάρχου „ὡς ἔμεν ὡς ὅτε δῖον Ἐρευθαλίωνα κατέκτα*. Aristarchus enim corripuerat *κατέκτα* illud versus *B* 662: quamobrem Herodianus huius versus pronuntiationem consentaneam esse pronuntiationi eiusdem vocis in versu *Δ* 319, quem descripsit, contendit. Supervacanea verba sunt de *Δ* 754 *Κράτης δὲ προκρίνει τὴν διὰ τοῦ ᾱ γραφήν*, sc. *ἀσπίδεος, Ζηνόδοτος δὲ „διὰ σπιδέος"*. — Recentioris aevi grammatici Herodianum sequuntur, ut ipsi quoque de rebus orthographicis vocabulo utantur, e. g. *Δ* 566 *μαρτυρεῖ τὸ ἔασι τῇ διφθόγγῳ γραφῇ*, quocum conferas velim *Ξ* 241.

Necnon **verbum** *γ ρ ά φ ε ι ν* usurpatur **ad varias lectiones indicandas**, quibus verba inter se commutantur, plerumque tamen ab **Aristonico.** Atque ut vario modo sermoni inseritur apud eum vox, ita variis his locutionibus facillime variorum simul agnoscuntur grammaticorum lectiones. Quarum locutionum, qua semper fere Zenodoti nomen continetur, creberrima est illa: *ὅτι Ζηνόδοτος γράφει*, e. g. *Δ* 24 *Ἀτρείδη Ἀγαμέμνονι*] *ὅτι Ζηνόδοτος γράφει „Ἀτρείδεω"*, sc. *Ἀγαμέμνονος*. Alium igitur hoc loco casum aut Zenodoti exemplar exhibuit, aut ipse scripsit demum grammaticus. Nam iam alii discerni posse negaverunt, utrum locutione illa ab Aristonico afferrentur ipsius Zenodoti coniecturae, an editionum illius lectiones variae. Agitur autem scholiis illis modo de vocibus, modo de casibus, modo de singulis litteris aut vocabulorum formis, e. g. *Δ* 198 *ὁρᾶτο*] *ὅτι Z. γράφει „ὁρῆτο"*, modo de totis versibus commutandis, quos alios praebuerunt Zenodoti libri et editiones. Scholia, quibus hanc locutionem scriptam legimus, haec sunt: *Δ* 24, 56, 60, 68, 69, 73, 80, 83, 100, 129, 159, 163, 198, 204, 251, 260, 299, 336, 351, 393, 424, 567, 611, *B* 12, 55, 56, 111, 144, 161, 187, 196, 226, 239, 297, 299, 314, 435, 484, 502, 507, 520, 532, 570, 616, 626, 634, 658, 667, 690, 694, 697, 718, 727, 741, 852, *Γ* 28, 56, 71, 74, 92, 99, 152, 155, 206, 211, 244, 273, 280, 364, *Δ* 88, 139, 282, 478, *E* 31, 53, 128, 146, 156, 162, 263, 323, 329, 638, 898, *Z* 34.

---

[1]) Ex vocis notione sine dubio efficitur Herodiani esse scholion contra sententiam Lentzii et Lehrsii, qui primum ascripsit Herodiano, deinde abiudicavit; cf. de hac re Ludwichium I, 315.

112, 127,[1]) 155, 266, *H* 114, *Θ* 139, 377, 448, 470, 501, 503, 526, 562, *I* 14, 18, 36, 131, 153, 405, 506, 537, 594, 612, 641, 664, *K* 10, 98, 127, 317, 515, 545, 546, *Λ* 72, 86, 104, 106, 142, 368, 480, 492, 528, 589, 730, *M* 342, 346, 348, 359, 365, 366, 368, 444, 463 *N* 148, 172, 203, 423, 610, 627, 692, 712, *Ξ* 95, 162, 169, 274, 636, *O* 169, 356, 377, 439, 587, 640, 716, *Π* 150, 161, 188, 202, 243, 354, 507, 697, 710, 748, 807. *P* 15, 51, 153, 368, 551,[2]) 582. *Σ* 155, 160, 171, 174, 230, 287, 584, *T* 118, 342, 384, *Y* 11, 114, 261, 346, 484, *Φ* 2, 95, 169, 335, *X* 216 *Ψ* 753 *Ω* 47, 293, 528, 550. — Recentiorum grammaticorum quoque facta esse videtur haec locutio. Nam schol. *H* 33 *ὅτι Z. γράφει* scriptum quidem legimus, quod tamen scholium ex Aristonici libro non fluxisse iam Dindorfius vidit, cuius notam scholio affixam, si placet, inspicias velim. Unum tamen legenti occurrit scholion, quo non Zenodoti locutione illa, sed Aristarchi affertur lectio, sc. *Λ* 72 *ὑσμίνῃ*] *ὅτι Ἀ. ὑσμίνη γράφει χωρὶς τοῦ ι*.

Passiva verbi formam plerumque Aristarchi sententiam docemur; e. g. Ar. *B* 300 *οὐκί*] *ἡ διπλῆ, ὅτι διὰ τοῦ κ γραπτέον, οὐ διὰ τοῦ χ; Z* 4 *ὅτι ἐν ταῖς Ἀρισταρχείαις* (ex Lehrsii coniectura) *ἐγέγραπτο;* simm. *Γ* 257, *H* 64, 330 *I* 17, 19, 128 *K* 398 *Λ* 55, 196 *N* 29 *Ξ* 389, 418 *Π* 854 *X* 308; denique *T* 118 et *T* 18, ubi simul Zenodotus laudatur. Quamquam Aristarchi nomen saepissime non additur, tamen Lehrsio: de Arist. stud. hom.² p. 6 credendum est, qui de his locis simul iudicat, cum in universum de Aristonici libro verba faciat: „in his, sc. libris de notis, *περὶ σημείων*, suam quasi exuit personam, id unum totumque agens, ut quas Aristarchus notas versibus Homericis apposuerat, eas indicaret easque ita illustraret, ut causas argumentaque Aristarchi observationesque congereret". Quare ubi neque Zenodoti, neque aliorum, de quibus statim videbimus, nomen ascriptum est, Aristarchum suspicari licet. — His enim locis, quibus *γράφεσθαι, γραπτέον,* similia scripta legimus, opposita sunt scholia, quibus *γράφουσίν τινες* et similia exstant, e. g. Ar. *Λ* 424,[3]) simm. *K* 561 *Λ* 62 *Π* 105; *Λ* 197 *ὅτι ἔνιοι γράφουσιν;* simm. *E* 764, *I* 153 et *H* 339,[4]) *Z* 241 *ὅτι ἔν τισι γέγραπται,* simm. *H* 4 *Θ* 213 *O* 622 *Φ* 573: praeterea confer *B* 485 *E* 700[5]) *E* 842 *Z* 408 *H* 149 *Θ* 428 *I* 16, 44, 401 *Λ* 601, 737 *O* 119 *Π* 31, 688 Y 224, 235. Quibus de locis apud Ludwichium I, 126 seqq. haec legimus: Man wird demnach von vornherein erwarten dürfen, daß *ἔνιοι* einen Gegensatz zu *Ἀρίσταρχος* bildet, und in der That ist dies die Regel, welche die besseren Quellen nie verletzen; et paullo infra p. 127 et p. 128: Immer aber ist Aristarch von diesen *τινὲς* (auch *ἔν τισιν*) ausgeschlossen, id quod maxime probatur verbis *Π* 105. — Ad primum genus scholiorum (*ὅτι Z. γράφει*) propter generis activi formam proxime accedunt, ubi participium *γράφων* vel similia adhibentur: Ar. *Z* 459 *ἡ δὲ ἀναφορὰ πρὸς Φιλητᾶν γράφοντα* et *H* 390 *πρὸς Ζηνόδοτον γράφοντα,* sc. *διπλῆς* signum appictum est; cf. sis *Θ* 56 *I* 638 *K* 1, 175 N 694 *O* 405 *Π* 666 *T* 15 *Ω* 215; Zenodoti igitur excitantur lectiones.

Alienissima ab horum scholiorum sensu sunt verba *Π* 140 *ὅτι Ζηνόδοτος τοῦτον ἀθετήσας τοὺς ἑξῆς τέτταρας οὐκ ἔγραφεν.* Sensus enim est **omittere, in textum non recipere**, id quod aliis locis *ἀθετεῖν* verbo significatur; simm. *B* 673 *T* 77 *Φ* 195 et schol. *O* 27. — Tres igitur habemus Aristonici locutiones: *ὅτι Z. γράφει; ὅτι οὕτως γραπτέον; ὅτι γράφουσίν τινες,* vel similia. Prima semper Zenodoti, altera Aristarchi, tertia aliorum denotantur lectiones.

Sed horum grammaticorum nomina quo rarius praeter Zenodoti et Aristarchi inveniuntur apud Aristonicum, eo saepius occurrunt apud **Didymum**. Necnon is primo loco **varias lectiones** hoc verbo

---

[1]) Cur omiserit Friedlaenderus, nescio.
[2]) Per errorem omisisse videtur Friedlaenderus; cf. Ludwich I, 425.
[3]) Cf. de hoc loco Friedlaenderum.
[4]) Ludwichius I, 280 utrum Didymo an Aristonico debeatur, dubitat.
[5]) Cur omiserit Friedlaenderus, nescio; cf. *Λ* 197.

adnotat, e. g. Did. *Α* 340 *ἀπηνέος*] *Σέλευκος ἐν τῇ πολυστίχῳ γράφει „ἀναιδέος“.* Did. *Α* 423 *μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας*] *τινὲς δὲ γράφουσιν „μετὰ Μέμνονας Αἰθιοπῆας“;* nonnulli (*τινές*) praeterea laudantur *Α* 553 *Η* 171 *Ι* 401 *Ξ* 62 *Ο* 64; Zenodotum excitatum legimus *Β* 801 *Θ* 213 349 *Ι* 88 *Λ* 123, 439, 451, 458, Aristophanem *Β* 801 *Ν* 485, Callistratum *Β* 131, Ixionem *Ξ* 316, Crateta *Ω* 253, Ptolemaeum, Oroanthi filium *Θ* 23, *τοὺς εἰκαιοτέρους* *Ο* 197. Genus passivum, ac plerumque tempus plusquamperfectum ab eodem adhibetur, e. g. *Β* 53 *βουλὴν*] *ἐν δὲ ταῖς κοιναῖς ἐγέγραπτο καὶ τῇ Ζηνοδοτείῳ „βουλήν“;* simm. *Β* 192 *Ι* 222 *Κ* 397 *Ξ* 40 *Π* 636, ubi Aristarchus et *Η* 436, ubi Aristophanes laudatur. Eiusdem Aristarchi lectiones Didymus afferre videtur locutione *Κ* 252 *γράφεται καὶ οὕτως;* simm. *Λ* 297,[1]) 391 *Τ* 90.

Res orthographicas vero Didymus hoc verbo usus explicat *Λ* 607 *ἦχι*] *Ἀ. τὸ ἦχι χωρὶς τοῦ ῑ γράφει;* simm. *Γ* 262, *Ζ* 128. Atque his quoque de quaestionibus variorum grammaticorum libros Didymus perscrutatus est: Aristarchi *Β* 111 *Γ* 10, 348 *Ζ* 148, Aristophanis *Ξ* 45 *Ν* 544, Dorothei *Κ* 252, Appollodori *Ω* 110, Zenodoti *Ω* 512, aliorum (*τινῶν*) *Ξ* 255. Aristarchi lectiones ut supra verbi genere passivo dinoscere potes: *Θ* 408 *οὕτως γραπτέον, ὅττι κεν εἴπω*, cuius scripturae iterum mentio fit scholio intermarginali (a Dindorfio asterisco exornato): *Ἀρίσταρχος ὅττι κεν εἴπω.* Item res se habet in scholiis versui *Τ* 386 adscriptis, quorum altero lectio commemoratur Aristarchi nomine omisso, in altero nomen viri docti additum est; simm. *Ο* 86, 470. — Quae cum ita sint, ut ubique fere *γραπτέον* formae Aristarchi nomen adscriptum sit, ceteris quoque huius generis locis *Ο* 513 et *Π* 466 Aristarchum suspicari licet. Contra Aristarchus ipse aliorum libros laudat *Π* 105 *γράφεσθαί φησιν ὁ Ἀρίσταρχος καὶ τύπτετο κτλ.;* ipsius enim recensiones *βάλλετο* praebuerunt.

Omittimus iam sescenta illa scholia intermarginalia, quae dicuntur a Dindorfio, quibus praefixum esse solet illud *γράφεται,* sive *γράφεται καὶ,* sive *γρ.*, sive *γρ. καί.* His quoque locis lectiones variae afferuntur, ut verbi sensus in dubio esse non possit. De ipsis lectionibus autem et de scholiorum auctoribus, quid iudicandum sit, optime explicavit Ludwichius I, 147 seqq..

Multo tamen rarius, quam apud Aristonicum et Didymum, apud Herodianum et Nicanorem *γράφειν* verbum et activum et passivum usu venit. **Herodianus** ut substantivo ita verbo utitur in **quaestionibus orthographicis:** *Ε* 203 *Νικίας διὰ δύο δ̄ γράφει,* sc. *ἄδδην;* simm. *Λ* 319 *Ε* 656 *Λ* 799 *Φ* 162, 272, ubi genus activum, deinde *Λ* 567 *Γ* 35 *Θ* 441 *Ο* 359 *Ρ* 65, 174 *Φ* 162 *Ψ* 361, ubi genus passivum invenitur. Uno loco **variam lectionem** grammaticus doctissimus memorat: *Ω* 557 *πρῶτον ἔασας*] *ὁ δὲ Σιδώνιος γράφει ἐπεὶ πρῶτ' ἐλέησας.* Nec saepius apud **Nicanorem** verbum occurrit, quo tamen semper **varias lectiones** indicat. Nam saepissime hac conditione utitur, ut duas inveniat lectiones vario modo interpungendas. Quarum ut aut alteram aut utramque referat, *τοῦ γράφειν* utitur verbo variasque simul deinceps proponit distinctiones, e. g. *Γ* 352 *ἐὰν δὲ γράφηται δαμῆναι, βραχὺ διαστελοῦμεν ἐπὶ τὸ Ἀλέξανδρον .... ἐὰν δὲ δάμασσον,* sc. *γράφηται κτλ.;* simm. *Π* 359 *Ξ* 173, 400 (*ὅσσῃ* aut *τόσσῃ*), *Ο* 187 *Π* 633 (*ὀρώρει* aut *ὄρωρεν*), *Π* 638 *Υ* 2. —

Jam reliquum est, ut cetera huius generis verba breviter pertractemus. Quorum quasi natura ipsa data videntur *ἔχειν* et *εἶναι παρά τινι.* Utrumque verbum in iis certe locis, quos nos comportavimus, in Didymi usu est, unde in suum usum convertisse videntur Aristonicus et Nicanor. Ipsis scholiis mira verborum inter se concinnitas oculis praebetur; Did. *Γ* 57 *ἕσσο διὰ τῶν δύο σ̄ εἶχον αἱ Ἀριστάρχου .... καὶ ἡ Ζηνοδότου δὲ οὕτως εἶχε καὶ ἡ Ἀριστοφάνους,* i. e. **exhibebant sive praebebant hanc lectionem.** Aristonicus e Didymi libris (cf. Ludwich I, 247) hausit scholion *Γ* 126 *καὶ αἱ Ἀριστάρχου καὶ ἡ Ζηνοδότου καὶ ἡ Ἀριστοφάνους πορφυρέην εἶχον, οὐ μαρμαρέην.* Nicanor Didymo

1) Cf. Ludwichium I, 328.

debuit (cf. Ludwich I, 420) *P* 214. Similia denique memoriae produntur de Aristarcho et Aristophane *H* 198, de Aristarcho et Zenodoto et plurimis *(καὶ αἱ πλείους εἶχον)* *K* 291. Ab his scholiis modo verbis, non sensu alienum est illud Didymi *B* 221 *τῷ γὰρ νεικείεσκε] κἂν ταῖς Ἀριστάρχου ἐκδόσεσι δυϊκῶς εἶχε τὸ τώ,* i. e. numerus dualis in Aristarchi editionibus traditus erat.

Prorsus tamen ab hac verbi vi discedit ea, quam formae passivae attribuit Nicanor, e. g. *Λ* 573 *ἀνεκτὰ] διασταλτέον ἐπὶ τὸ ἀνεκτά. ἔχεται γὰρ τῶν ἑξῆς,* et *Γ* 166 *ἔσται τῶν ἄνω ἐχόμενος ὁ λόγος;* i.e. primo loco: *ἀνεκτὰ* vox ex sensu et grammaticae legibus cum proximis verbis coniungenda est, cum inde **pendeat**, et altero loco: a superioribus enuntiatum pendebit.

Jam vero *εἶναι παρά τινι* verbum non deprehendi, nisi adnotatur in editione ulla **versum non reperiri.** Scriptum legimus Did. *Λ* 13 *παρὰ Ζηνοδότῳ δὲ οὐδὲ ἦσαν,*[1]) et similia *Ξ* 114, ut promiscue cum *ἀθετεῖν* verbo collocari videatur.

Alia, quae huc spectant, verba, saepius inter se permutata, sunt *φέρειν* et *εὕρειν.* Ac *φέρειν* unius Didymi in usu est, nisi ab eo abrogare vis scholion *M* 33 *οὕτως φέρουσιν τὴν γραφὴν ΙΕΝ κτλ.*, sc. pro codicum *ἴῃ.* Didymi enim in scholiis semper passivum *φέρεται* vel similia inveniuntur, ut haec sint scholiorum verba, e. g. Did. *B* 221 *κἂν τισι δὲ τῶν παλαιῶν ὑπομνημάτων οὕτως ἐφέρετο,* sc. *τώ,* non *τῷ,* i.e. haec **lectio ferebatur**; simm. *Λ* 3 de commentariis; ipsae recensiones Aristarchi afferuntur Did. *Z* 288 *ἐν ταῖς Ἀ. φέρεται καὶ ἑτέρως;* simm. *N* 374; Aristophanes excitatur *O* 44; verbum compositum scriptum legitur *Λ* 381 *Θεαγένης δὲ οὕτως προφέρεται.*

Duplex usus, alter Didymi, alter Herodiani *τοῦ εὑρίσκειν* verbi legenti occurrit. Didymus eo utitur promiscue cum *γράφειν* et *φέρεσθαι* ad varias lectiones indicandas, e. g. Did. *B* 131 *ἐν τῇ ἑτέρᾳ τῶν Ἀρισταρχείων εὕρομεν ἔνεισιν;* simm. *Λ* 3 et *O* 470 *εὕραμεν γεγραμμένον.* Recentiorum manibus scripta sunt verba *E* 901 *ἐν ἄλλῳ ὁ στίχος οὐχ εὕρηται;* cf. supra s. v. *οὐκ εἶναι παρά τινι* et *Σ* 381. Scholiorum interpretatione vix opus est: verborum, et *τοῦ φέρεσθαι* et *τοῦ εὑρίσκειν*, sensus est **lectio varia commemoratur aut invenitur.** At Herodianus non codicum lectiones hoc verbo affert, sed **dicendi consuetudinem** quandam apud ipsum poetam **inveniri** dicit Herod. *O* 3 *ἔφαμεν δὲ τὰ τοιαῦτα,* sc. *δάμεν* et *ἔδαμεν* formas, *ἀδιαφόρως εὑρεθῆναι παρὰ τῷ ποιητῇ.*

Cum his vocabulis *κεῖσθαι* illud Aristonici, quamvis prope accedere ignaro videatur, tamen minimam rem habet. Nam usurpatur verbum ab uno Aristonico, ut de versuum loco apto vel inepto disserat, e. g. Ar. *E* 734 *ὅτι ἐνταῦθα μὲν καλῶς κεῖνται, ἐν δὲ τῇ κόλῳ μάχῃ .... οὐ δεόντως;* i. e. quia hic quidem **aptum obtinent locum** hi versus, non in pugna decurtata. Qua in re diiudicanda vir doctus his adverbiis utitur: *ὀρθῶς,* i. e. suo loco *Z* 490 *Λ* 13 *Ω* 341; *ὑγιῶς* et *καλῶς* *N* 61 et *Ω* 210; *οἰκειότερον,* i. e. aptius collocati essent versus, *Θ* 493; *κακῶς* *K* 208. — In recentiorum quoque usum transiit verbum *E* 842[2]) et *H* 362.[3]) Nicanor vero in suam rationem vertit vocabulum *Ξ* 116 *οὗτος ὁ στίχος μεταξὺ κεῖται· τὸ δὲ ἑξῆς κτλ.*. Sensus idem est, quem alias his verbis effictum invenimus: *ὡς διὰ μέσου,* i. e. quasi **in parenthesi collocati sunt versus**, neque cum superioribus neque cum posterioribus conexi sunt. — Verbum compositum *ὑποκεῖσθαι* propriam suam habet vim, e. g. Did. *Γ* 57 *ἀλλὰ καὶ ἐν ἐνίοις λόγος ὑπέκειτο*; i. e. in nonnullis Aristarchi commentariis non solum versus traditi erant, sed etiam rei aut lectionis causa **infra addita erat.** — Saepius *τοῦ κεῖσθαι*

---

[1]) Spurium putavit esse illud *δέ* Ludwichius I, 323.

[2]) Vide Dindorfii adnotationem huic scholio adscriptam.

[3]) Hoc scholion si comparaveris cum *E* 842 *ἐν ἄλλῳ οὗτος ὁ στίχος* et *H* 379 *ἐν ἄλλῳ καὶ οὗτος κτλ.*, inde apparebit erravisse Dindorfium graviter interpungentem post *ἐν ἄλλῳ*. Uno potius tenore procul dubio legenda sunt verba: *ἐν ἄλλῳ* (sc. codice) *καὶ ἐνταῦθα κεῖνται κτλ.*.

loco *λέγεσθαι* Aristonicus posuit. Est igitur verbum primo de versuum locis, utrum **suis legantur locis** necne: Ar. *Λ* 454 *ὅτι κατὰ τὴν Πατρόκλου ἔξοδον οὐκ ὀρθῶς λέγεται, ἐντεῦθεν μετενεχθείς;* simm. *Τ* 387 *Ω* 174. Deinde pro *ἀναγινώσκειν* collocatum est, ut **genuina vocum forma restituatur** et **legatur** litteris recte distributis ac coniunctis Ar. *Β* 527 *ὅτι τινὲς ἀνέγνωσαν χωρὶς τὸ ο̅, sc. ὁ Ἰλῆος. Ὁ δὲ Ὅμηρος σὺν τῷ ο̅ λέγει τὸν Ὀϊλῆα.* Ad extremum *λέγειν* verbum significat **dicere, loqui, dicendi consuetudinem**: Ar. *Γ* 206 *σεῦ ἕνεκ᾽ ἀγγελίης] ἡ διπλῆ, ὅτι Ζηνόδοτος γράφει „σῆς ἕνεκ᾽ "ἀγγελίης. οὐ λέγει δὲ συνήθως ἡμῖν „τῆς σῆς ἀγγελίας χάριν", ἀλλ᾽ ἀγγελίης ἀντὶ τοῦ ἄγγελος,* i. e. neque tamen **loqui** solet, quomodo nos dicimus; Homeri **dicendi ratio** a nostra recedit. Quae cum ita sint, *λέγειν* verbum ab Aristonico solo usurpatur neque unquam, id quod facillime ex verbi sensu conicere voles, de lectionibus varie traditis adhibetur. — Item *φάναι* verbo lectiones varias afferri credas. Scriptum enim legimus apud Didymum *Λ* 519 *Ἀρίσταρχος τὸ Ἥρῃ κατ᾽ εὐθεῖάν φησιν, οὐ κατὰ δοτικὴν κτλ.*. *Λ* 381 *Σέλευκός φησιν ἐν τῇ Κυπρίᾳ „ἐπεί ῥά νύ οἱ φίλος ἦεν,* sc. pro *ἐπεί μάλα κτλ.*. *Η* 144 *Ἀρίσταρχος δέ φησι καὶ ἀνάστας.* Ludwichius autem aliique *φέρεσθαι* verbum suppeditandum esse suspicantur, ut non *φάναι* verbo, sed *γράφεσθαι* vel *φέρεσθαι* supplendo lectio varia denotetur.

Restat, ut unius vocis mentionem faciamus, *τιθέναι*. Occurrit verbum apud recentioris tantum aevi grammaticum, qui non editionis ullius lectionem ibi affert, sed alium quendam scriptorem versum homericum excitavisse commemorat: *Σ* 86 *Ἀπολλώνιος ἐν τῷ περὶ συντάξεως τίθησι τὸν στίχον οὕτως ἔχοντα;* i. e. excitavit Apollonius Dyscolus hunc versum. Apollonii versus formam vero a codicis forma non discrepare ex illo *οὕτως ἔχοντα*, non ex ipso *τίθησι* discimus. Itaque variae lectiones afferuntur verbis *ἀναγινώσκειν, γράφειν, ἔχειν, εἶναι παρά τινι, φέρεσθαι, εὑρίσκειν*, rarius *λέγεσθαι;* alio spectant *κεῖσθαι, λέγεσθαι, λέγειν, φάναι, τιθέναι.*

Vocabulorum et locorum indicem hic iam subicere propter minorem vocabulorum pertractatorum numerum operae pretium non videbatur.